

Hoe kan Jezus' kruisdood ons verlossen?

Inleiding

Reinier Sonneveld komt met zijn *Christus victor*-benadering uit bij de alverzoening. Daarbij benadrukt hij dat God recht zal doen. Iedereen krijgt de straf die hij verdiend heeft. Alhoewel, voor de gelovigen geldt dat Jezus Christus die straf al gedragen heeft. Hij is hun Advocaat, Hij pleit hun vrij.

Voor de ongelovigen geldt een ander traject. God zal, nadat alle mensen uit de dood zijn opgestaan, de schapen van de bokken scheiden. Maar uiteindelijk zal God vervullen wat in de volgende teksten is voorgezegd:

want er staat geschreven: 'Zo waar ik leef – zegt de Heer –, voor mij zal elke knie zich buigen, en elke tong zal God loven.' Ieder van ons zal zich dus tegenover God moeten verantwoorden.¹

Daarom heeft God hem hoog verheven en hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader.²

¹ Romeinen 14:11-12

² Filippenzen 2:9-11

Zoals wij door Adam allen sterven, zo zullen wij door Christus allen levend worden gemaakt. Maar ieder op de voor hem bepaalde tijd: Christus als eerste en daarna, wanneer hij komt, zij die hem toebehoren. En dan komt het einde en draagt hij het koningschap over aan God, de Vader, nadat hij alle heerschappij en elke macht en kracht vernietigd heeft. Want hij moet koning zijn totdat 'God alle vijanden aan zijn voeten heeft gelegd'. De laatste vijand die vernietigd wordt is de dood, want er staat: 'Hij heeft alles aan zijn voeten gelegd.' Wanneer er 'alles' staat, is dat natuurlijk uitgezonderd degene die alles aan hem onderwerpt. En op het moment dat alles aan hem onderworpen is, zal de Zoon zichzelf onderwerpen aan hem die alles aan hem onderworpen heeft, opdat God over alles en allen zal regeren.³

Aan het einde van zijn bijdrage verwijst Reinier Sonneveld naar deze teksten. Hij is een aanhanger van hen die geloven in een eindige hel. Hij schrijft:

De *Christus victor*-benadering is overigens niet noodzakelijk verbonden aan alverzoening; er zijn zowel aanhangers die een eindige hel leren als aanhangers die een niet-eindige hel leren. Maar veel kerkvaders stellen, en ik volg hen daarin, dat het geloof in een tijdelijke hel volgt uit de ervaring dat God een rechtvaardige rechter is en Christus het kwaad verslagen heeft. Wij hebben gezien hoe God alles werd in de Christus en niets in Hem zich tegen God verzette, en daarom verwachten wij dat God uiteindelijk 'alles in *allen*' wordt, '*alle* knie zich buigt en *elke* tong God looft' en Hij God is, alomtegenwoordig en almachtig.⁴

De *Christus victor*-benadering staat dus los van de alverzoening. Vandaar – om misschien het hoofdthema niet al te veel te belasten - is in het boek 'Hoe kan Jezus' kruisdood ons verlossen' niemand verder op dat punt ingegaan.

Voor mij is het juist een aangelegen punt om 'verzoening door voldoening' te verstaan en om daarmee Gods uitverkiezing te zien als een middel en niet als een doel. Daarover later meer. Eerst wil ik het punt behandelen wat Reinier Sonneveld als 'on-Bijbels' kwalificeert. Willem den Boer schrijft daarover:

Deze gedachte, dat 'Jezus' marteldood de betaling aan God is waarmee wij de hemel verkrijgen', noemt Reinier Sonneveld een 'on-Bijbelse' manier van denken, omdat het geen genade is. Het is geen gift van God en er wordt volgens hem niets gratis uitgedeeld, aangezien Jezus betaalt. 'In juridische termen: God vergeeft niet, want de bedoelde straf is gewoon gedragen.' Het is 'economisch karma-denken, weliswaar met een wisseltruc, maar economisch karma-denken blijft het'(91).⁵

³ 1 Korintiërs 15:22-28

⁴ Blz. 52 (waar voortaan enkel naar een blz. verwezen wordt, behelst dit het boek 'Hoe kan Jezus' kruisdood ons verlossen? – Christus victor en verzoening in verleden en heden' onder redactie van William den Boer

⁵ Blz. 193

Heeft Jezus door het ondergaan van de marteldood 'losgeld' betaald aan God de Vader of aan de duivel? Onder het kopje **'Voor wie was de losprijs?'** reflecteert Riemer Roukema op deze principieel moeilijke vraag.⁶ In mijn *eerste* punt ga ik daarop in.

Hoe wordt *straf* in de Bijbel geduid? Bernard van Vreeswijk geeft onder het kopje **'Het model van Verzoening door voldoening: twee varianten'** daarover aan:

Straf is bij Anselmus geen sanctie, maar een gedwongen herstel van de schade.⁷

Omdat God goed is en omdat Hij alles laat meewerken ten goede, moet de bijbelse inkleuring van straf hiermee in overeenstemming zijn. Dat is mijn *tweede* punt.

Onder het kopje **1. Wat is het evangelie en hoe heeft de verzoening een plaats in de verkondiging van dit evangelie door Jezus en de apostelen?** schrijft Kees van Kralingen:

Het koninkrijk is daar waar Gods soevereiniteit wordt erkend en aanvaard. Deze erkenning en aanvaarding ontstaat in mensen wanneer zij het evangelie aanvaarden, gehoorzamen en geloven, en dit zijn uitwerking krijgt in hun leven. Het koninkrijk is daarom gekomen en is er dus al, maar het gaat ook nog komen. Jezus in de koning totdat het koninkrijk voltooid zal zijn en Hij het zal geven aan de Vader (1 Kor. 15:25-28). Kortom, het koninkrijk is nu een zaak van zowel 'reeds' als 'nog niet.' Het koninkrijk hangt ten nauwste samen met wat Jezus gedaan heeft in zijn leven, lijden, sterven en opstanding, zoals de verhaallijn van de evangeliën in het Nieuwe Testament laat zien.⁸

Ik geloof dat *'het reeds en nog niet'* ook betrekking heeft op het stillen van Gods toorn en de voldoening door verzoening. Pas na Jezus' terugkomst zal Gods koninkrijk voltooid worden, zal Gods toorn volledig worden gestild en zal alles rechtgezet worden. Op de nieuwe aarde en op de nieuwe hemel zal alles minstens zo goed worden als tijdens het paradijs.

Waarschijnlijk zal alles beter worden, omdat alle mensen door een diep dal zijn gegaan en gehoorzaamheid hebben geleerd.

Op grond van teksten uit Openbaring verwacht ik een Messiaans Vrederijk. Jezus zal dan regerend vanuit het nieuwe Jeruzalem alles en allen aan zich onderwerpen. Dat is mijn *derde* punt.

Vervolgens wil ik de **'Elf cruciale vragen'** van Reinier Sonneveld beantwoorden, die William den Boer in de Appendix aan de orde stelt.

Daarna gebruik ik de bijdrage van Gert-Jan Roest **'Op zoek naar de toren in het midden'** om tot een aanvulling te komen in de richting van: God redt iedereen.

Ik eindig met een naschrift waarin ik iets dieper inga op Gods uitverkiezing.

⁶ Blz. 66-69

⁷ Blz. 75

⁸ Blz. 112-113

Overzicht

1. Voor wie was de losprijs? Voor God de Vader of voor de duivel?
2. De bijbelse duiding van straf.
3. Het 'reeds en nog niet' in relatie tot de verwachting van het Messiaans Vrederijk.
4. Als dit model werkelijk Bijbels is, waarom is het dan niet veel eerder ontwikkeld en dominant geworden in de kerkgeschiedenis?⁹
5. Hoe kan een enkel mens de straf van allen ondergaan? Hoe kan enkele uren marteling opwegen tegen talloze eeuwen van kwaad door miljarden mensen?¹⁰
6. Hoe kan het *leed* van een mens de betaling van een reële schuld worden?
7. Hoe kan Jezus' rechtvaardigheid overgedragen worden op anderen?
8. Houdt God zichzelf dan niet voor de gek, als hij net doet *alsof* wij rechtvaardig zijn, terwijl het eigenlijk Christus is? is er niet een soort scheiding binnen God zelf, als hij enerzijds toornig is en anderzijds die toorn afremt?
9. Hoe kun je over vergeving spreken, terwijl als Jezus de schuld betaalt, het toch een transactie is? Als Jezus plaatsvervangend de straf draagt, is er toch gewoon recht geschied?
10. Hoe kan een ware God betaling eisen, terwijl hij door de Bijbel heen zonder betaling vergeeft, evenals Jezus, die de ultieme openbaring van zijn karakter is?
11. Hoe kan Gods heiligheid een *belemmering* voor hem zijn om met zondaars om te gaan, als het juist zo typerend voor zijn zoon en beeld Jezus is, dat hij volop met zondaars at?
12. Als het allemaal om dat ene offer aan het kruis gaat, wat doet de rest van Jezus' leven er nog toe, zijn onderwijs, zijn opstanding? En wat doet de geschiedenis van Israël er dan nog eigenlijk toe, anders dan slechts een opmaat of prelude van die ene centrale gebeurtenis?
13. Waar blijft eigenlijk de koningsmetafoor, die al zo belangrijk in het Oude Testament was en centraal staat in Jezus' eigen begrip van zijn roeping?
14. En lijkt dit model niet verdacht veel op de heidense offercultus, waar immers ook offers zijn bedoeld om de goden op andere gedachten te brengen, in tegenstelling tot de Bijbel, waar offers en dankbetuiging aan God zijn en een bewijs van een gelovig hart?
15. God redt iedereen.
16. Naschrift

⁹ Blz. 195

¹⁰ Blz. 196

1. Voor wie was de losprijs? Voor God de Vader of voor de duivel?

Riemer Roukema sluit zijn beschouwing over ‘Voor wie was de losprijs?’ af met:

Voor de westerse christenheid is het van belang dat Anselmus zich nadrukkelijk heeft verzet tegen de opvatting dat het losgeld aan de duivel werd betaald. Hij meende stellig dat het God de Vader was, aan wie Christus zich heeft geofferd en dat Hij aldus voor de zondaren heeft betaald wat Hij voor zichzelf niet verschuldigd was.

De overwegingen bij dit vraagstuk gaan voornamelijk terug op de teksten:

want ook de Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen.¹¹

Want er is maar één God, en maar één bemiddelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus, ⁶die zichzelf gegeven heeft als losgeld voor allen, als het getuigenis voor de vastgestelde tijd.¹²

Iedereen heeft gezondigd en ontbeert de nabijheid van God; ²⁴en iedereen wordt uit genade, die niets kost, door God als een rechtvaardige aangenomen omdat hij ons door Christus Jezus heeft verlost.¹³

Al langere tijd loopt er een discussie over de vraag of het losgeld betaald is aan God of aan de duivel. Ik denk dat het losgeld ten goede komt aan alle mensen. Het losgeld is voor hen allen bestemd. Het losgeld symboliseert het bloed en het lichaam van Christus. Tijdens het avondmaal gedenken we dat. Jezus' bloed is krachtig, vol levenskracht. Jezus neemt met zijn geest intrek in de gelovigen. Door zijn Geest worden mensen wedergeboren, zij gaan geloven en zij gaan hun Heer uit liefde gehoorzamen.

Om te kunnen liefhebben, hebben mensen een vrije wil nodig. Door wedergeboorte, via een lang proces, ontvangen mensen zo'n vrije wil. Zij kunnen dan voor God en tegen satan kiezen. Door hun keuze tegen satan komen zij los uit satans greep.

Maar satan is sterk. Jezus noemt hem zelfs de heerser van deze wereld.¹⁴ Zou Jezus hiermee hebben aangegeven dat satan de meeste macht had over de wereld? We weten uit het boek Job dat God altijd de macht over de wereld heeft behouden. Maar hoe groot is de macht van satan dan?

Ik denk dat satans macht gebaseerd is op het aantal van zijn volgers. Rond Jezus' kruisiging, op het moment dat de Vader zijn Zoon verlaten had, kreeg satan vrij spel. Zijn volgers hadden het voor het zeggen. Zij riepen massaal: 'Kruisig Hem.' Zelfs enkele van zijn discipelen stonden erbij als aan de grond genageld. Niemand geloofde er toen meer in, dat juist door de Gekruisigde alles goed zou komen. Satan had toen alle mensen rondom het

¹¹ Marcus 10:45; Matteüs 20:28

¹² 1 Timoteüs 2:5-6

¹³ Romeinen 3:24-25

¹⁴ Johannes 12:31; 16:11

kruis in zijn macht. Van dat moment kan gezegd worden, dat al die mensen slaven, volgers, van satan waren.

Voorafgaand aan dat moment van kruisiging en ook gedurende de tijd erna, kan dat eigenlijk niet gezegd worden. Door Gods verkiezing zijn er altijd volgers van God geweest en zij zullen er ook altijd blijven. Via die volgers van God, allen die in Hem geloven, heeft God zijn heilsplan ontvouwd en samen met hen zal Hij ook zijn heilsplan voltooien.

Maar eigenlijk had God geen *recht* meer op die volgers, vanwege Adams ongehoorzaamheid. In principe is Adam slaaf van satan geworden doordat hij God ongehoorzaam werd.

Maar God heeft direct ingegrepen. Hij kwam met de moederbelofte.¹⁵ Hij belooft Adam, en daarmee indirect aan alle mensen, dat Hij satan zal verbrijzelen.

Heel Gods heilsplan, te beginnen bij de moederbelofte, vindt rechtvaardiging in Jezus' kruisoffer. Door de ongehoorzaamheid van de eerste mens raakte heel Gods schepping in verval. Door de gehoorzaamheid van Christus zal uiteindelijk dat verval teniet worden gedaan.

⁶Hij die de gestalte van God had, hield zijn gelijkheid aan God niet vast, ⁷maar deed er afstand van. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens. En als mens verschenen, ⁸heeft hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis. ⁹Daarom heeft God hem hoog verheven en hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, ¹⁰opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, ¹¹en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader.¹⁶

²¹Zoals de dood er is gekomen door een mens, zo is ook de opstanding uit de dood er gekomen door een mens. ²²Zoals wij door Adam allen sterven, zo zullen wij door Christus allen levend worden gemaakt.¹⁷

Wat in deze tekst met 'de dood' wordt aangeduid, vat ik ruimer op dan alleen het sterven van de mens. Met 'de dood' wordt, denk ik, het hele proces van onvergankelijkheid naar vergankelijkheid uitgedrukt. Door de zondeval is alles vergankelijk geworden. Zelfs de kosmos. De kosmos is gaan uitdijen en zal, zoals wetenschappers veronderstellen, eens in elkaar storten en verdwijnen. De zondeval heeft een kosmisch aspect.

Dat leid ik af uit het gegeven dat Jezus ervoor gaat zorgen dat er een nieuwe hemel (kosmos) en een nieuwe aarde als komen.¹⁸

Na die vernieuwing zal Jezus alles rechtzetten. Iedereen zal opstaan uit de dood en alles zal aan het licht komen. Het laatste oordeel zal voltrokken worden. Dat hele proces wordt door Jezus gedragen. Zijn kruisdood rechtvaardigt dit proces van volledig herstel, waarbij alle gevolgen van de zondeval zullen worden uitgewist.

¹⁵ Genesis 3:14-19

¹⁶ Filippenzen 2:6-11

¹⁷ 1 Korintiërs 14:21-22

¹⁸ Jesaja 65:17, 66:22; 2 Petrus 3:13; Openbaring 21:1

Hoe groot is de macht van satan? Net zo groot als God toestaat. Luther zei al dat satan een aap is in Gods hand. Waar God zich terugtrekt, krijgt satan de ruimte. We zagen dat gebeuren rond Jezus' kruisiging. Maar in feite laat God dat ons in de Bijbel dikwijls zien. Waarom? Waarom trekt God zich zo nu en dan terug en krijgt daardoor de satan ruim baan? In de Bijbel wordt God getekend als een heilig God die geen zonden kan verdragen. God is volmaakt en Hij wil dat alles om Hem heen volmaakt is. God neemt afstand van hen die zondigen, om zo te laten zien dat Hij dat niet accepteert.

Desondanks heeft Hij de zondaar lief, omdat Hij weet dat het door Christus met die zondaar goed komt. Tijdens het Vredeberaad, voorafgaand aan de schepping, heeft de drie-enige God alle mogelijke scenario's doorzien. Gods heilsplan stond al voor de grondlegging van de wereld in de steigers.

Tijdens dat Vredeberaad heeft God al de mensen die eens geschapen zouden worden aan zijn Zoon gegeven. De Zoon heeft zich, om het in menselijke termen te duiden, garant gesteld voor de goede afloop. Gods heilsplan, indien nodig in geval van een zondeval, stond bij voorbaat klaar. De liefdevolle almachtige God wenste hoe dan ook een goede afloop. Daarom laat God de mensen niet los. Hij heeft hen van het begin tot aan het einde lief.

Maar desondanks trekt God zich zo nu en dan terug en geeft aan satan ontzaglijk veel ruimte. Zoveel ruimte zelfs, dat satan vaak de meeste volgers heeft. Jezus noemt hem daarom zelfs de heerser van de wereld.

Nogmaals, waarom doet God dat?

ik denk dat God successievelijk situaties creëert waarin we opnieuw in vrijheid kunnen kiezen. Door de zondeval werd de mens een slaaf van satan. Om dit ongedaan te maken, moet de mens in vrijheid leren om te kiezen voor God. De vrije wil bij de mens moet hersteld worden. Dat kan alleen door de heilige Geest. We zien dat dat in fasen steeds beter gaat werken. In het Oude Testament lezen we dat satan nog allerlei mogelijkheden heeft om mensen te verleiden en daar gretig gebruik van maakt. In het Nieuwe Testament lezen we, dat aan satan als gevolg van Jezus' kruisoffer de toegang tot de hemel is ontzegd¹⁹ en voor wat betreft zijn activiteiten op aarde gebonden is.²⁰ De kerk snel groeit. De heilige Geest heeft dan meer macht op aarde, omdat satan een deel van zijn macht heeft moeten inleveren. Op de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, nadat satan in de poel van vuur en zwavel is gegooid en voor eeuwig geen enkele invloed meer krijgt op Gods schepping, krijgt de heilige Geest ruim baan. Pas dan ontstaat er de situatie waarin hij de mens kan en zal vervolmaken.

De heilige Geest bewerkt het geloof en herstelt de vrije wil, zodat mensen God kunnen liefhebben. Vanaf Set, nadat Enos geboren was, begon men de naam van de HEER aan te roepen.²¹ Vanaf dat moment zijn er altijd gelovigen geweest. God heeft dat geloof in een kleine groep mensen bewerkt als voorschot op Jezus' kruisoffer en om via die weg zijn heilsplan aan mensen bekend te maken.

¹⁹ Lucas 10:18

²⁰ Johannes 12:31; Openbaring 20:2

²¹ Genesis 4:26

Jezus' offer is, in gehoorzaamheid aan de Vader, in eenswillendheid met de Vader gebracht. Overeenstemmend met de gezamenlijke afspraken die tijdens het Vredeberaad genomen zijn. Jezus Christus heeft zich garant gesteld voor alle mensen. Jezus' offer heeft de weg vrijgemaakt voor de uitstorting van de heilige Geest. Als voorschot hierop was de heilige Geest ook al werkzaam gedurende het hele Oude Testament. Wie nu wedergeboren is door die heilige Geest, mag die heilige Geest zien als voorschot, als onderpand (HSV), op de verlossing die ons ten deel zal vallen, tot eer van Gods grootheid. Dit lezen we in:

⁷In hem zijn wij door zijn bloed verlost en zijn onze zonden vergeven, dankzij de rijke genade ⁸die God ons in overvloed heeft geschonken. Hij heeft ons in al zijn wijsheid en inzicht ⁹⁻¹⁰dit mysterie onthuld: zijn voornemen om met Christus de voltooiing van de tijd te verwezenlijken en zijn besluit om alles in de hemel en op aarde onder één hoofd bijeen te brengen, onder Christus.

¹¹In hem heeft God, die alles naar zijn wil en besluit tot stand brengt, ons de bestemming toebedeeld ¹²om vanaf het begin onze hoop te vestigen op Christus, tot eer van Gods grootheid.

¹³In hem hebt ook u de boodschap van de waarheid gehoord, het evangelie van uw redding, in hem bent u, door uw geloof, gemerkt met het stempel van de heilige Geest die ons beloofd is ¹⁴als voorschot op onze erfenis, opdat allen die hij zich heeft verworven verlost zullen worden, tot eer van Gods grootheid.²²

Reinier Sonneveld schrijft over het losgeld:

Waarom is Hij gekomen? Letterlijk 'om [mijn] leven te geven als losgeld voor velen'. Losgeld is het bedrag om een slaaf vrij te kopen of over te nemen. In een schokkende omdraaiing maakt Verzoening door voldoening daarvan dat wij bij Gód losgekocht moeten worden, alsof Hij de slavenhouder is!²³

De eerste vraag is al meteen: aan wie heeft Jezus zijn leven betaald, aan God of aan satan?²⁴

Naar aanleiding van de tekst 'De Mensenzoon is gekomen om zijn leven te geven als losgeld voor velen' schrijft hij verder:

Dit was eeuwenlang een klassieke 'bewijstekst' voor Verzoening door voldoening en veel predikanten gebruiken deze nog, maar de academische aanhangers slaan deze inmiddels over, omdat overduidelijk is geworden dat 'losgeld' staat voor het loskopen uit de handen van een slavenhandelaar, in wie je onmogelijk een rechtvaardige God kunt zien. Zo is deze passage inderdaad de eerste eeuwen terecht gelezen: de Christus heeft zichzelf in de handen van satan overgeleverd om ons over te brengen

²² Efeziërs 1: 7-14

²³ Blz. 45

²⁴ Blz. 46

in de handen van God. Niet dat de satan enig recht op betaling had – hij had ons geroofd – maar zo werden we wel vrij en nu zijn we geen slaven meer.²⁵

Ik geloof niet dat Christus zich aan satan heeft overgeleverd. Hij is wel ter helle gevaren om na zijn overwinning in de hel orde op zaken te stellen.

Ik geloof ook niet dat wie zondigt daarmee automatisch slaaf van satan wordt. De mens kan wel aan de zonde verslaafd raken of zoals in Hebrëeën 2:15 (zie hieronder) te lezen is, slaaf van hun levenslange angst voor de dood. Maar slaaf van satan?

¹⁴Omdat die kinderen mensen zijn van vlees en bloed, is de Zoon een mens geworden als zij om door zijn dood definitief af te rekenen met de heerser over de dood, de duivel, ¹⁵en zo allen te bevrijden die slaaf waren van hun levenslange angst voor de dood. ¹⁶Het moge duidelijk zijn: hij is niet begaan met het lot van engelen, hij is begaan met het lot van de nakomelingen van Abraham. ¹⁷Daarom moest hij in alles gelijk worden aan zijn broeders en zusters; alleen dan zou hij in aangelegenheden tussen God en zijn volk een barmhartige en betrouwbare hogepriester zijn, die verzoening bewerkt voor hun zonden. ¹⁸Juist omdat hij zelf op de proef werd gesteld en het lijden volbracht heeft, kan hij ieder die beproefd wordt bijstaan.²⁶

In Johannes 8:44 lezen we weliswaar:

⁴⁴Uw vader is de duivel, en u doet maar al te graag wat uw vader wil. Hij is vanaf het begin een moordenaar geweest. Hij hoort niet bij de waarheid, omdat er geen waarheid in hem is. Wanneer hij liegt, spreekt hij zoals hij is: een aartsleugenaar, de vader van de leugen.²⁷

Maar ook hierin lees ik niet dat de mens een slaaf van satan is. Wel dat de mens constant luistert naar satan, naar de leugen.

In de gelijkenis van de verloren zoon zie ik een zoon die zich verhuurt aan de inwoners van het land, die hem hun varkens liet hoeden.²⁸ Deze zoon behield zijn zelfstandigheid en kon op elk willekeurig moment vetrekken. Hij kon kiezen.

Zondaars kunnen ook kiezen. Daarom zijn ze niet te verontschuldigen.

Alleen, als gevolg van de zondeval zijn mensen zo vatbaar geworden voor de leugen, dat ze daar het liefst naar luisteren.

Zodra de heilige Geest in mensen gaat werken, komen zij vrij van hun slaafse houding richting satan. Ze worden dan zo in vrijheid gesteld, dat ze Jezus als hun HEER kunnen aannemen. Kunnen, want er kan later ook sprake zijn van terugval.

Dat hebben we onder andere gezien tijdens de bevrijding van Israël uit Egypte. Na bevrijding volgt vaak beproeving. En dat kan tot terugval leiden.

Jezus bevrijdt de mensheid door aan hen de heilige Geest te geven. Die schenking van de heilige Geest zie ik als 'het losgeld'. Dat in samenhang met de tekenen van brood en wijn.

²⁵ Blz. 48

²⁶ Hebrëeën 2:14-18

²⁷ Johannes 8:44

²⁸ Lucas 15:15

Na de kruisiging zet Jezus de heilige Geest volop in. Eerst richting discipelen.²⁹ En op de eerste Pinksterdag komen er duizenden tot geloof. Daar gingen enkele wonderlijke verschijnselen aan vooraf, en een heldere preek van Petrus.³⁰ Het losgeld brengt zo zijn eerste vruchten voort.

2. De bijbelse duiding van straf

Bernard van Vreeswijk beschrijft in zijn bijdrage twee nogal uiteenlopende visies op straf. Hij plaatst de visie van Tim Keller tegenover die van Anselmus. Over de visie van Keller schrijft hij:

Volgens Keller dient onrecht gestraft te worden. God is rechter. Daarom zal Hij het onrecht straffen. Net zoals een goede aardse rechter het onrecht straft. Dat is overigens niet alles wat Keller over God zegt: God is ook iemand die een persoonlijke relatie met zijn schepselen heeft. Dat God rechter is, is één aspect van Hem. Maar wel een aspect dat van cruciaal belang is als het gaat om de vraag hoe de zonde rechtgezet moet worden. Zonde dient gestraft te worden. Bij een aardse rechter valt het niet te accepteren dat hij het onrecht ongestraft laat, laat staan bij de hemelse rechter. Wie onrecht doet, hoort straf te krijgen. Dat is de kern van de visie van Keller.³¹

Vervolgens typeert Van Vreeswijk Anselmus' visie als:

Wanneer we nu naar Anselmus kijken³², blijkt dat hij niet helemaal hetzelfde zegt als Keller. Straf is bij Anselmus niet de enige mogelijkheid om onrecht aan te pakken. Sterker nog, straf is ook niet de eerste gewenste optie. Er is nog een andere mogelijkheid, namelijk genoegdoening. Genoegdoening houdt voor Anselmus in dat de dader uit zichzelf het onrecht rechtzet dat hij het slachtoffer heeft aangedaan. Genoegdoening is herstel van wat tekortgedaan is. **Mocht de dader uit zichzelf het tekort niet willen herstellen, dan wordt hij gedwongen om zijn onrecht alsnog te herstellen. Dat noemt Anselmus straf. Straf is bij Anselmus geen sanctie, maar een gedwongen herstel van de schade. Straf beoogt het herstel van schade, geen vergelding van kwaad met kwaad.**

Een voorbeeld kan duidelijk maken wat het verschil is tussen Keller en Anselmus. Stel, een jongen mag de laptop van zijn vader meenemen op een vakantie met vrienden, om films te kijken. Helaas gaat de jongen ondanks alle waarschuwingen

²⁹ Johannes 20:22

³⁰ Handelingen 2:38

³¹ Blz. 74-75

³² Blz. 75, noot 5 bij Bernard van Vreeswijk: Er bestaat een aantal verschillende Anselmus-interpretaties. Soms wordt aangeduid, maar niet uitgewerkt, hoe de interpretatie in dit artikel zich verhoudt tot andere interpretaties. We gaan ervan uit dat de tekst en bronvermeldingen voldoende bieden om de vergelijking met andere interpretaties te maken en de onderbouwing voor de interpretatie in dit artikel op het spoor te komen.

onvoorzichtig met de laptop om en valt het ding uit zijn tas. Volgens het model van Keller zal de vader zijn zoon straf geven voor het veroorzaken van de schade, bijvoorbeeld een week niet gamen. Volgens het model van Anselmus moet de zoon de laptop repareren. Doet hij dat niet zelf, dan wordt als straf bijvoorbeeld een deel van zijn spaargeld ingenomen, waarmee de laptop gerepareerd kan worden. Maar wat nu als door een of andere oorzaak de zoon niet in staat is om de straf te dragen of de schade te vergoeden? In het geval van Keller kan een andere zoon ervoor kiezen om de straf van zijn broer over te nemen. Hij draagt dan de straf in zijn plaats. In het geval van Anselmus kan die andere zoon ervoor kiezen om de laptop op zijn kosten te laten repareren. Hij herstelt de laptop in zijn broers plaats.

Anselmus heeft dus een andere visie op hoe onrecht rechtgezet wordt dan Keller. **Daarom is het goed om binnen het model van Verzoening door voldoening twee varianten te onderscheiden.** Het verschil zit in de manier waarop de dader voldoening geeft. Bij Keller geeft de dader voldoening door de straf te dragen. Bij Anselmus geeft de dader voldoening door de aangerichte schade te herstellen of het aangedane tekort weer goed te maken. We zouden de variant van Keller de reformatorische variant kunnen noemen, omdat deze ook sterk terug te vinden is in de reformatorische geschriften.³³ De variant van Anselmus zouden we de anselmiaanse variant kunnen noemen. Een ander woord voor voldoening is genoegdoening. We gebruiken vooral dit woord omdat het in het kader van het Anselmusonderzoek gangbaarder is. Bovendien is het een meer letterlijke vertaling van het Latijnse 'satisfactio' en is het meer gebruikelijk in het spraakgebruik rond misdaden.³⁴

Na deze introductie laat Bernard van Vreeswijk zien hoe Anselmus zijn kijk op verzoening door voldoening invult. Op dit moment gaat het mij alleen maar om zijn duiding van straf. Daarover schrijft hij veel. Eigenlijk zou ik alles wel willen citeren, maar zoiets mag natuurlijk niet van de uitgever. Ik beperk mij tot drie citaten. Iedereen die meer wil weten, zie het boek 'Hoe kan Jezus' kruisdood ons verlossen?'

We komen ten slotte nog terug op de rol die straf inneemt in het denken van Anselmus. Nu we helder hebben wat genoegdoening concreet inhoudt, namelijk hernieuwde en vrijwillige onderwerping aan God, kunnen we ook laten zien wat straf dan voor Anselmus inhoudt. Straf is voor Anselmus ook herstel, zo merkten we op, en geen vergelding. Straf houdt voor Anselmus in, dat God de mens die geen genoegdoening wil geven, dwingt zich aan God te onderwerpen. Zolang er mensen zijn die God niet erkennen als Schepper, is deze wereld niet goed.

³³ Blz. 76, noot 9 bij Bernard van Vreeswijk: Zie bijvoorbeeld de verwijzing in de vorige noot (zie boek; NB) naar de *Heidelbergse Catechismus*. Wel moet bedacht worden dat de beschrijving van Tim Keller beknopt is en daarmee nauwelijks recht kan doen aan hoe de reformatoren over verzoening spraken. Zie daarom hoe bijvoorbeeld Calvijn spreekt over verzoening in *Institutie* 2.16.1-4

³⁴ Blz. 75-76

Straf is voor Anselmus dus geen vergelding van kwaad met kwaad. Het is iets goeds, maar met pijnlijk gevolg voor de mens die weigert tot zijn bestemming te komen.³⁵

De uitdrukking 'vereist zijn' heeft in deze zinnen (zie boek; NB) de klank van: 'het is noodzakelijk om iets goed te laten zijn'. Het kan daarom minder misverstand oproepen als we zeggen dat voor Anselmus genoegdoening een vereiste is. Voor een goede oplossing voor de zonde, voor een goed herstel van de mens en van de wereld is genoegdoening vereist. Een goede wereld is anders niet mogelijk. Als het onrecht intact blijft, als het tekort door mensen God aangedaan aanwezig blijft, zal deze schepping nooit weer goed zijn en nooit weer recht. De mens zal nooit tot zijn bestemming komen en nooit zo mooi worden als hij voor God had kunnen zijn.³⁶

God heeft de mens gemaakt om er helemaal voor Hem te zijn. De mens is daarin tekortgeschoten en heeft God onrecht aangedaan. Als dit tekort niet opgeheven wordt, blijft God ermee zitten dat de mens zijn doel niet heeft gehaald en dat de mens God niet heeft gegeven wat Hij waard is te ontvangen. Vergeving is oneindig diep en groots, maar het is niet alles. Pijn verdragen is groots, maar herstellen van wat onterecht kapotgegaan is, is nog grootser. Genoegdoening is voor Anselmus een vereiste om de mens zijn oorspronkelijke bedoeling weer te laten halen, namelijk God te geven wat Hij waard is. Het is een vereiste waarin God zelf voorziet.

De bewering dat volgens Anselmus God genoegdoening eist, kan dus misverstanden oproepen. Het is duidelijker om te stellen dat vergeving voor Anselmus niet zonder genoegdoening kan. Geen vergeving zonder heling. Genoegdoening vragen is niet hard, het is goed. Vergeving en genoegdoening maken samen deel uit van het weer goed worden van de wereld van God en mens.³⁷

In de bovenstaande citaten heb ik enkele zinnen geel gemarkeerd. Ik lees in die zinnen de Bijbelse duiding van straf en het doel wat God met straffen beoogt.

Straf beoogt het herstel van schade, geen vergelding van kwaad met kwaad.

In het Oude Testament komt het veel voor dat God straft om zijn volk weer op het rechte spoor te krijgen. Ik denk dan met name aan de straffen die God uitdeelt tijdens de tocht door de woestijn naar het beloofde land, aan de Richterentijd en aan de Babylonische ballingschap. God straft en heelt om zijn heilsplan te verwezenlijken, om zichzelf te laten kennen en om met de pedagogische middelen van straffen en belonen sturing te geven.

De goddelijke straffen waarmee weinig dan wel heel veel mensen omkomen, roepen telkens veel vragen op. Beogen dergelijke straffen ook het herstel van schade?

Deze diepe vraag is enkel serieus te overwegen als je gelooft in een leven na de dood.

Wie niet gelooft dat God eens alle mensen uit de dood zal laten opstaan en over elk mens zijn oordeel zal uitspreken, gaat deze vraag te ver.

Wie niet in de opstanding uit de dood gelooft, komt in het Oude Testament een wrede God

³⁵ Blz. 84

³⁶ Blz. 86

³⁷ Blz. 87

tegen. Denk daarbij aan de zondvloed, waarbij waarschijnlijk miljoenen mensen zijn omgekomen. Denk aan Sodom en Gomorra.³⁸ Denk aan Gods bevel om alle Kanaänitische volken uit te roeien.³⁹

Maar voor wie wel in de opstanding gelooft, van zowel de gelovigen als de ongelovigen, wordt alles anders. Dan kan de duiding van straf, zoals Anselmus dat heeft verwoord, goed opgeld doen. Want tijdens het laatste oordeel zal God de een belonen en de ander straffen. Straffen in de zin van Anselmus betekent dan iets goeds, maar met een pijnlijk gevolg voor de mens die weigert tot zijn bestemming te komen.

God is goed en onveranderlijk. De goedheid die Hij bij elke in de Bijbel opgetekende veroordeling laat zien, die goedheid zal Hij ook tijdens het laatste oordeel betonen. Anselmus laat ons zien dat er geen vergeving is zonder heling. Gods vergeving staat altijd in het teken van volkomen heling. Jezus zal alle door de Vader aan Hem geschonken kinderen vervolmaken. Dit zal gedurende de huidige tijd niet **volkomen** plaatsvinden, maar wel na de opstanding uit de dood. Jezus zal dan alles rechtzetten. Wij zullen dan in het nieuwe Jeruzalem bij Hem wonen en Hij zal ons via een proces vervolmaken. Tijdens dat proces zal alles aan het licht komen, de hele wereldgeschiedenis. We zullen dan gaan zien wat God precies gedaan heeft en wat wij tekort zijn geschoten. Wij zullen dan onze zonden ten diepste leren kennen en ervan genezen worden door het zien van Gods heilsgang door de hele wereldgeschiedenis heen. We zullen God van binnenuit gaan eren en loven. We zullen hem gaan gehoorzamen. Hij zal de gelovigen als koningen en priesters aanstellen om Hem te helpen bij de uitvoering van het laatste oordeel.

Over het laatste oordeel wil ik nu niet verder op ingaan. Dat komt later.

Nu ga ik Anselmus' visie op straf koppelen aan Reinier Sonnevelds kijk op de alverzoening. Hij schrijft:

In diverse reacties in het *Reformatorisch Dagblad* op mijn *Het vergeten evangelie*, en tijdens de bewuste studiedag die de aanleiding vormde tot de onderhavige bundel, bleek dat het grootste belang van mijn gesprekspartners aan de rechterflank ligt in de juridische metaforiek. God moet Rechter zijn. Daarom daar nu tenslotte aandacht voor.

Deze critici stellen dat wij als mensen eeuwigdurende en bewuste marteling verdienen om onze beperkte zonden in dit tijdelijke leven; dit is een onuitwisbare eis die onoverkomelijk betaald moet worden. Een probleem van deze visie is dat er geen betekenis van het woord rechtvaardig bestaat waarin dit rechtvaardig is. (zie noot 47 uit boek op blz. 49; NB) Het is *allesbehalve* rechtvaardig als bijvoorbeeld een seriemoordenaar die zich bekeert ontkomt aan zijn straf, terwijl zijn slachtoffers eeuwig branden in de hel, omdat ze niet kunnen geloven – misschien wel door zijn daden. Slachtoffers worden *allerminst* recht gedaan als de daders ermee weggelaten doordat Jezus hun straf volledig op zich neemt. Een eerlijk rechter straft juist wel, geen dader komt zomaar weg, maar *proportioneel*, oftewel tijdelijk. Want niets kan de *ware* God belemmeren zijn eigen toorn te stillen. Dat is precies wat vergeven is en

³⁸ Genesis 19

³⁹ Zie: <https://wol.jw.org/nl/wol/d/r18/lp-o/2010006>

wat bij verzoening gebeurt: géén straf en géén betaling meer eisen. En wat wij kunnen, wellicht met moeite en in een proces, maar toch, op onze beste momenten, hoe zouden wij dat God ontzeggen of verbieden?

Retributie, aflossing, eerherstel, vereffening, voldoening, genoegdoening: ze hebben *niet* het laatste woord in de Bijbel. God is vrij genoeg om ervoor te kiezen ze niet te eisen, zoals een aardse rechter amnestie kan verlenen. De Bijbel overstijgt het retributieve recht van 'oog om oog, tand om tand'. Dat is de logica die Verzoening door voldoening wil volhouden: als tegen een eeuwige God wordt gezondigd, *moet* daarvoor eeuwig geboet worden – en dan doet het er opeens niet zo veel meer toe door wie. De Zoon van God oversteeg echter deze logica, zoals de 'volmaakte God' het kwaad kan absorberen en 'de andere wang' toekeert.⁴⁰ De Zoon van God vergeeft zelf zónder betaling – wel na berouw en bekering – net als de Vader.⁴¹

Waar Anselmus van Canterbury echter terecht op wijst, is dat God zich kan identificeren met de menselijke slachtoffers en zich solidair kan betonen met het lijden van zijn schepping. Ons is onrecht aangedaan en wij hebben onrecht gedaan. God voelt daarin mee en over zijn eigen pijn kan Hij vergeving aanbieden. Maar een slachtoffer is de enige die iemand in eigen persoon kan vergeven, dat is zijn proces en niemand kan dat van hem afnemen; dan zou hem opnieuw geweld worden aangedaan. Sinds Johannes Calvijn negeert Verzoening door voldoening echter meestal deze eis van slachtoffers – het gaat telkens slechts over Gods eigen pijn waar Jezus voor betaalt.⁴²

Ik denk dat Reinier Sonneveld hier een punt heeft. Want in de bijbel lezen we:

²²Na deze woorden blies hij over hen heen en zei: 'Ontvang de heilige Geest. ²³Als jullie iemands zonden vergeven, dan zijn ze vergeven; vergeven jullie ze niet, dan zijn ze niet vergeven.'⁴³

In eerste instantie zegt Jezus dit tegen de apostelen. Na het ontvangen van de heilige Geest zijn zij in staat om te vergeven. Alle zonden of enkel die zonden die tegen hen begaan zijn en waar zij weet van hebben? Maar hoe dan ook, hier lees ik wel in dat een slachtoffer de enige in eigen persoon is die kan vergeven. Want de woorden die aan de apostelen gericht zijn, komen via hen naar de wedergeboren gelovigen.

We lezen verder:

Verzoening door voldoening vergeet zo dat ook wij moeten genezen. Mét onze ervaringen van onrecht. Daarom gebruikt de Bijbel – evenals alle bekende culturen, van nomadische stammen tot hoogontwikkelde wereldrijken – tevens het *restoratieve* recht. Genogdoening en zelfs wraakgevoelens krijgen daarin een plek, maar het is uiteindelijk gericht op herstel. Alle partijen moeten bijdragen aan genezing. Zo dacht bijvoorbeeld de Waarheids- en Verzoeningscommissie in Zuid-

⁴⁰ Mat. 5:38-48

⁴¹ 1 Sam. 15:22; 2 Sam. 12:13; Ps. 40:6; 51:16; Hos. 6:6; Jes. 1:11; 30:15; 1 Kon. 8:46-51; 2 Kron. 7:14; Mat. 6:14; Hand. 8:21-22.

⁴² Blz. 49-50

⁴³ Johannes 20: 22-23

Afrika, en zo werkt vaak *mediation* in westerse samenlevingen. **Dat kan niet anders dan een gezamenlijk proces zijn.** Onze herinneringen, gewoontes en relaties zijn zo met ons vergroeid, dat de Christus ons geweld zou aandoen als Hij het kwaad ogenblikkelijk zou verwijderen. De plotselinge en absolute cesuur in de gebruikelijke eschatologie van Verzoening impliceert dat Hij ons niet meer redt, want wat blijft er dan nog van ons over? Maar wij moeten mét onze herinneringen, gewoontes en relaties een proces van verzoening aangaan.⁴⁴

Vervolgens komt Reinier Sonneveld met vier voorstellen. Zijn derde voorstel spreekt mij het meest aan. Dat voorstel koppel ik aan de bouwstenen die Anselmus ons heeft aangereikt. Het derde voorstel luidt:

We gaan na onze dood met elkaar en met God als grote mediator een langdurig en pijnlijk proces van verzoening aan. Kwaad is door en door sociaal en herstel zal dat ook moeten zijn, nu en later. Gods oordeel is in de Bijbel daarom een sociale gebeurtenis.⁴⁵ De traditie werkt dit uit en stelt het voor als een grote publieke gebeurtenis. Het theologisch argument is Gods vergeving voor onze daden *de facto* nog moet plaatsvinden tussen mensen, omdat ze anders niet compleet is en God wordt beperkt.⁴⁶

Met gebruikmaking van Anselmus' bouwstenen zagen we dat er na de dood recht moet worden gedaan om tot heling en vergeving te komen.

Reinier Sonnevelds derde voorstel toont veel overeenkomst met dit idee. Na onze dood, zeg maar ná de opstanding uit de dood, als iedereen is opgestaan, moet er een langdurig proces van verzoening volgen.

Riemer Roukema plaatst eveneens de volledige overwinning van Christus in de toekomst.

In een ander taalregister wordt Christus' dood in Kolossenzen 2:15 geduid als zijn overwinning op de demonische machten. Na de vermelding van zijn kruis (Kol. 2:14) staat daar: 'Hij (God) heeft zich van de overheden en machten ontdaan en hen openlijk te schande gemaakt, en in Hem (Christus) over hen getriomfeerd. **In 1 Korintiërs 15:24-28 wordt Christus' overwinning op zijn vijanden daarentegen in de toekomst gesitueerd.** In de Openbaring wordt Christus, als 'de leeuw uit de stam van Juda' en 'het lam', zowel in het verleden als in de toekomst getypeerd als overwinnaar. In Johannes 16:33 zegt Jezus, kennelijk vooruitgrijpend op zijn dood en opstanding: 'Ik heb de wereld overwonnen.' Als gevolg hiervan mogen de gelovigen delen in zijn overwinning, lezen we in diverse teksten.⁴⁷

⁴⁴ Blz. 50

⁴⁵ Blz. 51 noot 52 bij Sonneveld: (...) God liefhebben 'is hetzelfde' als je naaste liefhebben (Mat. 5:23-24). Vgl. Ezech. 34:17, 20, 22; Mi. 4:1-3, Jes. 2:4.

⁴⁶ Blz. 51 noot 53 bij Sonneveld: Jonathan Edwards stelt dat alle generaties 'have moral concern one with another' want ze zijn 'linked together'. Het laatste oordeel is in zijn ogen een groot publiekelijk gebeuren waar de 'causes and controversies' tussen alle mensen 'will be settled by God'. Amy Plantinga Pauw (ed.) *The Wordks of Jonathan Edwards*, vol. 3, New Haven 1970. Vgl. Jes. 25: 6-12; Mat. 25: 31-46; Ef. 2: 14-16. Karl Barth, *Church Dogmatics* IV/i, 547

⁴⁷ Noot 12 van Riemer Roukema: Rom. 8:37-39; 1 Joh 2:13-14; 5:4-5; Op. 12:11. (...)

Op welk moment heeft Jezus Christus de wereld overwonnen? Is dat tijdens zijn kruisiging of ligt die overwinning in de toekomst? Volgens mij hebben we hier te maken met *'het reeds en het nog niet'*. Dat is het onderwerp voor het volgende hoofdstuk.

Hier moet alvast opgemerkt worden dat 1 Korintiërs 15:24-28 Jezus' totale overwinning plaats in de toekomst, wanneer Hij 'alles en allen' aan zich zal onderwerpen.

Komt daarmee het Messiaans Vrederijk in zicht?

Het Messiaans Vrederijk en de bijbelse duiding van straf

Na de opstanding uit de dood zal iedereen geoordeeld worden.

De Bijbel heeft het dan over 'het laatste oordeel'. Kennelijk zal er daarna nooit meer iets dergelijks plaatsvinden. Het laatste oordeel is definitief.

Reinier Sonneveld denkt bij het laatste oordeel aan een langdurig en pijnlijk proces met elkaar en met God als mediator. Hij noemt Gods oordeel een sociale gebeurtenis. Grotendeels kan ik het daarmee met hem eens zijn. Maar ik situeer dat proces tijdens het Messiaans Vrederijk.

Het nieuwe Jeruzalem is dan neergedaald. De gelovigen bevinden zich in eerste instantie binnen de muren van die tuinstad. De ongelovigen erbuiten. Bij de twaalf poorten staan engelen, die iedereen uit de stad weren die niet ingeschreven staan in het boek van het leven. God zal tijdens dit laatste oordeel de gelovigen inschakelen. De volgende teksten wijzen daarop:

Jezus zei tegen hen: 'Ik verzeker jullie: wanneer de tijd aanbreekt dat alles vernieuwd wordt, wanneer de Menszoon in zijn majesteit zal zetelen op zijn troon, zullen ook jullie die mij gevolgd zijn plaatsnemen op de twaalf tronen en rechtspreken over de twaalf stammen van Israël.⁴⁸

Op de dag van het oordeel zal de koningin van het Zuiden samen met deze generatie opstaan en haar veroordelen; want zij was van het uiteinde van de aarde gekomen om te luisteren naar de wijsheid van Salomo, en hier ziet u iemand die meer is dan Salomo!⁴⁹

Weet u dan niet dat Gods heiligen over de wereld zullen oordelen? En als u over de wereld zult oordelen, zou u dan niet in staat zijn om te oordelen over de meest onbeduidende rechtsgeschillen? Weet u niet dat wij over engelen zullen oordelen? Dan kunnen we dat toch zeker ook over alledaagse zaken?⁵⁰

Wie overwint zal samen met mij op mijn troon zitten, net zoals ik zelf overwonnen heb en samen met mijn Vader op zijn troon zit.⁵¹

⁴⁸ Mattheüs 19:28

⁴⁹ Mattheüs 12:42, Lucas 11:31

⁵⁰ 1 Korintiërs 6:2-3

⁵¹ Openbaring 3:21

Tijdens dat oordeel zal alles aan het licht komen. Hoe?

Na de opstanding ontvangen alle mensen een onvergankelijk lichaam. Verondersteld mag worden dat het een perfect lichaam is, met onder andere een perfect geheugen.

Ik denk dat we ons verleden met ons mee zullen nemen. We zullen er dan goed zicht op krijgen. We zullen Gods hand zien in de hele grote wereldgeschiedenis, maar ook in alles wat we zelf hebben meegemaakt.

De dag van de Heer zal komen als een dief. De hemelsferen zullen die dag met luid gedreun vergaan, de elementen gaan in vlammen op, de aarde wordt blootgelegd en *alles* wat daarop gedaan is komt aan het licht.⁵²

¹²Ik zag de doden, jong en oud, voor de troon staan. Er werden boeken geopend. Toen werd er nog een geopend: het boek van het leven. De doden werden op grond van wat in de boeken stond geoordeeld naar hun daden. ¹³De zee stond de doden die ze in zich had af, en ook de dood en het dodenrijk stonden hun doden af. En iedereen werd geoordeeld naar zijn daden.⁵³

Reinier Sonneveld ziet Jezus als de mediator tijdens een sociaal gebeuren. Ik zie toch Jezus meer als Rechter⁵⁴, die bij de rechtspraak de heiligen inschakelt. Daarbij zal mediatie zeker een grote rol gaan spelen, want – zoals Anselmus betoogde – moeten straffen leiden tot bekering en geloof.

De vuurpoel zie ik dan ook als reinigingsvuur. De rooms-katholieken en de oudkatholieken hebben het daarbij over het vagevuur. Zij zien dat ook als een reinigingsvuur. Ik heb vernomen dat de meeste, zo niet alle, oudkatholieken geloven in de alverzoening.

Tijdens het laatste oordeel zal er recht worden gesproken, er zullen straffen worden opgelegd. Wie daardoor tot het inzicht komt dat zijn afkeer van God tot niets leidt en zich bekeert en tot geloof komt, zal gratie ontvangen.

Maar daders en slachtoffers zullen met elkaar in het reine moeten komen. Elk zal de ander moeten vergeven om tot de noodzakelijke heilzame relaties te komen.

Tijdens het 'sociale gebeuren' is er een hiërarchie. Ik denk dat wie op dit gebied schatten in de hemel⁵⁵ heeft verzameld, daarvoor de meest aangewezen personen zullen zijn.

Voorafgaand aan het laatste oordeel zullen eerst het beest en de valse profeet van het toneel verdwijnen.⁵⁶ Daarna ook de duivel. Zij worden tezamen in de poel van vuur en zwavel gegooid.⁵⁷ Daarmee schept God de beste randvoorwaarde om het laatste oordeel mee door de heiligen te laten voltrekken. De duivel, het beest en de valse profeet zullen op hen geen enkel invloed meer op kunnen uitoefenen.

⁵² 2 Petrus 3:10

⁵³ Openbaring 20:12

⁵⁴ Johannes 5:22-27

⁵⁵ Matteüs 6:20

⁵⁶ Openbaring 19:20

⁵⁷ Openbaring 20:10

Het Messiaans Vrederijk roept onder orthodoxe christenen veel weerstand op. De diverse denkbeelden over een nog komend duizendjarig Rijk zijn al meerdere malen doordacht en al evenzoveel keren afgewezen. In het recente boek *'Komt Jezus snel terug? – Een nuchtere kijk op eindtijdverwachtingen'* geschreven door dr. Dirk Visser wordt eveneens een nog komend Messiaans Vrederijk afgewezen.

Orthodoxe christenen hebben het wel, in navolging van de geloofsbelijdenis van Nicea, over een komende eeuw. In de eschatologie is er een beeld ontstaan dat het laatste oordeel door Jezus alleen zal worden voltrokken. De bijbelse notities dat Jezus daarbij de heiligen zal inschakelen, blijft onderbelicht. Daarover wordt niet geschreven.

Een ander onderbelicht punt is het bijbelse gegeven dat alles aan het licht zal komen en dat de boeken zullen opengaan. Volgens sommigen hoeft dit niet, omdat zij het niet nodig vinden om geconfronteerd te worden met alle ellende van de wereld die op dat moment al ver achter hun ligt. Het past ook niet bij het idee dat na de opstanding uit de dood alles volmaakt zal zijn.

Het is hier niet de plaats om te pleiten voor een Messiaans Vrederijk. Alleen, in een Messiaans Vrederijk komen vreugde en pijn naast elkaar voor. Straffen en belonen behoren dan tot de mogelijkheden. Mensen kunnen er gecompenseerd worden voor te veel ondervonden ellende.

Tijdens een Messiaans Vrederijk zijn de bouwstenen van Anselmus te realiseren. Er kan gestraft worden met het oog op heling. Daarvoor is er tijd genoeg. Als een gestrafte zich niet wil bekeren, dan werkt hij zichzelf alleen nog verder in de nesten.

In de gelijkenis van de verloren zoon zien we dat deze zoon tot bezinning komt nadat de omstandigheden daartoe aanleiding gaven. Zo werkt elke goede straf. God laat alles meewerken ten goede. In de komende eeuw waarin satan van het toneel zal zijn verdwenen, zal dit voor iedereen duidelijk worden.

Anselmus' duiding van straf komt bij doordenking onder druk te staan door onze toekomstverwachting. Het kan een stimulans zijn om die toekomstverwachting te heroverwegen.

Alverzoening en de duiding van straf

Reinier Sonneveld schreef:

De aanhangers van Verzoening door voldoening kunnen meestal alleen een eeuwigdurende, bewuste marteling zien als manier om recht te doen aan Gods verlangen naar recht. Wij willen echter dat er recht geschiedt. En God identificeert zich als Rechter met ons en hoort onze noodkreet. Daarom moeten we opnieuw zoeken naar hoe we de juridische metaforen in de Bijbel recht kunnen doen. Ik doe vier voorstellen, waarin God uiteindelijk altijd wint.

En niet het kwaad, zoals in een eeuwige hel. Want zou dat Gods eer niet ongelooflijk beledigen en Christus' overwinning zwaar bagatelliseren, als het kwaad tot in alle

eeuwigheid blijft bestaan en Hij – anders dan de Bijbel belooft – niet ‘alles in allen’ wordt, maar blijvend ergens verliest?⁵⁸

De Christus victor-benadering is overigens niet noodzakelijk verbonden aan alverzoening; er zijn zowel aanhangers die een eindige hel leren als aanhangers die een niet-eindige hel leren. Maar veel kerkvaders stellen, en ik volg hen daarin, dat het geloof in een tijdelijk hel volgt uit de ervaring dat God een rechtvaardig rechter is en Christus het kwaad verslagen heeft.⁵⁹

In de bundel wordt niet ingegaan op Reinier Sonnevelds idee over alverzoening. Hij schreef dat de *Christus victor*-benadering niet noodzakelijk verbonden is aan de alverzoening. Het staat er kennelijk los van.

Tj. Boersma schreef eens het boek ‘De bijbel is geen puzzelboek’. Grotendeels was ik het wel met hem eens over wat hij in dat boek betoogde. Maar de titel sprak mij niet zo aan. Want bij het onderzoeken van de bijbel ontkom je niet aan puzzelen. Een bepaalde interpretatie kan strijdig zijn met diverse ander Bijbelteksten. Het lijkt er zelfs op dat de Bijbel zichzelf censureert door bepaalde interpretaties in strijd te laten komen met Bijbelteksten. Het is dan ook jammer dat in de bundel niet wordt ingegaan op de door Reinier Sonneveld aangedragen teksten⁶⁰ over de alverzoening.

Juist die teksten plus Anselmus’ bouwstenen zijn voor mij genoeg om de alverzoening niet los te koppelen van Jezus’ werk als Verlosser.

De meest gangbare duiding van straf

Riemer van Vreeswijk schetste in zijn bijdrage twee varianten rond de twee vertegenwoordigers van die beide varianten. Hij schreef:

We zouden de variant van Keller de reformatorische variant kunnen noemen, omdat deze ook sterk terug te vinden is in de reformatorische geschriften. De variant van Anselmus zouden we de anselmiaanse variant kunnen noemen.⁶¹

Kees van Kralingen heeft in zijn bijdrage de reformatorische kant belicht. In die variant komt er na ons sterven geen tweede kans. Het laatste oordeel gaat enkel over het leven wat wij hier geleefd. Wie tijdens het laatste oordeel berouw krijgt, is daarmee te laat.

Op grond van die basis komt iedereen die niet in Jezus heeft geloofd in de hel. Vroeger werd gedacht dat de meerderheid van alle mensen in de hel terecht zouden komen. Daar wordt nu terughoudender over gedacht. God komt het oordeel toe. In zijn barmhartigheid kan het op grond van Jezus’ kruisoffer anders uitpakken. Maar desalniettemin zal de straf voor de gestraften onvoorstelbaar zwaar en eeuwig zijn.

⁵⁸ Blz. 50-51

⁵⁹ Blz. 52

⁶⁰ Noot 56 op blz. 52 van Reinier Sonnevelds bijdrage: 1 Kor. 15:22, 28; Rom. 14:11; Fil. 2:10v. Andere bekende teksten die de volkomen overwinning van God in het eschaton leren zijn o.a.: Ef. 1:1:10; Kol. 1:20; Rom. 5:18; 11:32; 1 Tim. 2:1-4; 2 Petr. 3:9.

⁶¹ Dit is een gedeelte uit een citaat dat ik op blz. 11 heb opgenomen. Vanaf daar heb ik vooral aandacht gegeven aan de variant van Anselmus.

3. Het 'reeds en nog niet' in relatie tot de verwachting van het Messiaans Vrederijk

Over 'het reeds en nog niet' schrijft Kees van Kralingen:

Het koninkrijk is daar waar Gods soevereiniteit wordt erkend en aanvaard. Deze erkenning en aanvaarding ontstaat in mensen wanneer zij het evangelie aanvaarden, gehoorzamen en geloven, en dit zijn uitwerking krijgt in hun leven. Het koninkrijk is daarom gekomen en is er dus al, maar het gaat ook nog komen. Jezus in de koning totdat het koninkrijk voltooid zal zijn en Hij het zal geven aan de Vader (1 Kor. 15:25-28). Kortom, **het koninkrijk is nu een zaak van zowel 'reeds' als 'nog niet.'** Het koninkrijk hangt ten nauwste samen met wat Jezus gedaan heeft in zijn leven, lijden, sterven en opstanding, zoals de verhaallijn van de evangeliën in het Nieuwe Testament laat zien.⁶²

Tussen de verzoening die we nu beleven en de verzoening die ons wacht, zit een verschil in tijd en uitwerking. Het *reeds en nog niet* is een bekende term, waarmee wordt aangegeven dat de werkelijkheid van nu nog niet af is. Prof. dr. J. van Genderen schrijft dat we dit begrip haast letterlijk terugvinden in 1 Johannes 3:2:

Geliefde broeders en zusters, wij zijn nu al kinderen van God. Wat we zullen zijn is nog niet geopenbaard, maar we weten dat we aan hem gelijk zullen zijn wanneer hij zal verschijnen, want dan zien we hem zoals hij is.⁶³

Als we naar Gods Rijk kijken, dan ligt tussen het nu van deze uitspraak en het nog niet meer dan tweeduizend jaar. Om meer vat te krijgen op dit begrip, volgt hier een citaat van Van Genderen:

Reeds en nog niet

De dag is nabij, maar hij is nog niet aangebroken. Reeds en nog niet! Op deze wijze wordt er in het Nieuwe Testament telkens over gesproken. Het 'reeds' en het 'nog niet' vinden we vrijwel letterlijk in 1 Johannes 3:2: Nu zijn wij kinderen Gods en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Deze benadering hangt samen met de grote lijn van de vervulling en de verwachting, die zeer wezenlijk is voor de nieuwtestamentische boodschap. Het gaat om de komst van Gods Rijk. Het is gekomen en het is komende. In de teken van de heerschappij van Gods genade in Christus is te zien, dat het er al is, maar het is er nu nog niet in zijn volle triomf. Er is nog zoveel dat zich ertegen verzet. Op grond van het Woord van God spreken we zowel van het heden van de toekomst als van de toekomst van het heden. De spanning zal tot het laatst toe blijven. Het is geen spanning die voortvloeit uit de vrees dat het niet goed afloopt. Het is beslist! In de tussentijd zien we de dingen zoals ze zijn, maar we zien ze tegelijk in het licht van wat ze zullen zijn. De grote toekomst tekent zich al af. De tijd is kort. Het uiterlijk van deze wereld is bezig te verdwijnen. Daarom kan Paulus relativerend over allerlei dingen van het leven spreken

⁶² Blz. 112-113

⁶³ 1 Johannes 3:2

(1 Kor. 7:29-31), waarmee hij niet wil zeggen, dat ze onbelangrijk zijn, maar dat ze ons niet in beslag mogen nemen. Als wij burgers zijn van een rijk dat in de hemelen is, waaruit wij ook de Here Jezus Christus als Verlosser verwachten (Filip. 3:20), zijn wij in de wereld en toch niet van de wereld. Van deze wereld verwachten wij het niet. De overdenking van het toekomstige leven (Calvijn) kan bewerken, dat we ons nog meer op de grote toekomst richten. Door het geloof in Christus hebben we nu al deel aan Gods nieuwe wereld. 'In het heden proeft de christen reeds de toekomst.'⁶⁴

Het *reeds en nog niet* is karakteristiek voor Gods spreken. Dat geldt met name voor al die zaken die te maken hebben met Jezus' kruisiging. Denk daarbij aan: 1) Het is volbracht, 2) Jezus stilde Gods toorn, Hij droeg onze straf, 3) Jezus versloeg de satan en 4) Jezus bracht genoegdoening. Op al deze aspecten zal ik in het kort ingaan.

1. Het is volbracht

Jezus heeft tijdens zijn leven op aarde veel beloften vanuit het Oude Testament in vervulling doen gaan. Met name tijdens zijn kruisiging.

Tijdens zijn eerste komst naar de aarde had Jezus een missie te vervullen. Die missie kon aan het einde van zijn kruisiging worden afgesloten. 'Het is volbracht' slaat dan op de afsluiting van die missie, die beslissend is voor heel Gods heilsplan. Wat God begint, dat maakt Hij ook af. Zo garandeert Jezus' kruisoffer de goede afloop van heel Gods heilsplan. We mogen Hem daarom nazeggen: 'Het is (in Jezus Christus) volbracht'. Het reeds.

Tegelijkertijd weten we dat Jezus is opgestaan uit de dood, naar de hemel is opgevaren, en nu zit aan Gods rechterhand. Dat Hij zal terugkomen om te oordelen de levenden en de doden. Dat er een laatste oordeel zal komen, dat zo'n impact zal krijgen dat er daarna nooit meer gezondigd zal worden. Het laatste oordeel zal echt het laatste zijn. Jezus zal daarna alles in allen zijn en dat resultaat, als genoegdoening, in de handen van zijn Vader geven. Op dat moment is alles echt volbracht. Het nog niet.

2. Jezus stilde Gods toorn, Hij droeg onze straf

Gods toorn is gericht op de zonde. Er wordt wel gezegd: God houdt van de zondaar, maar haat de zonde. Voor ons is dit moeilijk uit elkaar te houden, maar God wil het behoud van iedereen. Hij heeft elk mens lief, vanaf het moment dat Hij de mens gewild heeft. Dat moment ligt vóór de grondlegging van de wereld. Gods toorn over de zonde is groot.

Doordat Jezus tijdens zijn hele leven op aarde, in het bijzonder tijdens de kruisiging, zijn Vader heeft gehoorzaamd, heeft Hij de basis gelegd voor de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Dit perspectief stilt Gods toorn, zodat na Jezus' beslissende daad het licht op groen gaat. Er komt een vervolg.⁶⁵ Jezus gaat eerst naar de hemel om voor de zijnen de nodige woningen klaar te maken. Hij zal terugkomen om vanuit het nieuwe Jeruzalem alles en allen aan zich te

⁶⁴ Prof. Dr. J. van Genderen in *De Bijbel en de Toekomst*, een blij vooruitzicht voor wie gelooft, blz. 84-85

⁶⁵ Denk daarbij ook aan de Moederbelofte, die op Jezus' verzoeningsdaad vooruitgrijpt

onderwerpen.

Maar tot dat einde, totdat Hij alles en allen onder zijn voeten heel gelegd, blijft er zonde in de wereld en dat loopt door tot in het Messiaans Vrederijk. Want tijdens het laatste oordeel zal alle zonde aan het licht komen en teniet worden gedaan. Tijdens de eindtijd, net vóór Jezus terugkomst, zal de zonde toenemen. Dan zal er zowel sprake zijn van de toorn van hem die op de troon zit als van de toorn van het Lam.⁶⁶ Dit geeft aan, dat zolang er gezondigd wordt, God toornt. Zelfs het Lam blijft toornen over de zonde. Wie zondigt, pijnigt Hem.

3. Jezus versloeg de satan

Uit Openbaring weten we dat satan voor duizend jaar gebonden is en na die duizend jaar voor een korte tijd uit zijn gevangenis zal worden losgelaten.⁶⁷ Verder lezen we in Lucas 10:18 een visioen waarin satan de toegang tot de hemel wordt ontzegd.⁶⁸ De *Studiebijbel in Perspectief* merkt daarbij op:

10:18 Satan ... zien vallen: profetisch visioen dat de definitieve overwinning op Satan aankondigt (ofwel aan het kruis, ofwel op de dag des oordeels). De overwinning van de leerlingen op de demonen (v. 17) zijn daar een voorbode van; het verblijf van Jezus in de woestijn (4:1-13) opende deze strijd met een beslissende overwinning. Zie Hand. 12:7-10; Joh. 12:31; Rom. 16:20. De werkelijke vijand van Jezus is niet de menselijke tegenstand die hij ontmoet, noch de Romeinse bezetter, maar Satan (de tegenstanders zijn slechts zijn instrument). Hij zei tegen hen: 'Ik heb Satan 10:18 Mat. 4:10 als een lichtflits 10:18 Jes. 14:12; Op. 9:1; 12:8, 9 uit de hemel zien vallen! 10:18 Rom. 16:20

Na het loslaten van satan, aan het einde van de duizend jaar, zal hij even daarna worden afgevoerd naar de poel van vuur en zwavel.⁶⁹ Dat mogen we zien als de definitieve overwinning. Jezus' overwinning op satan tijdens de kruisiging mogen we zien als de beslissende overwinning. Het reeds. De definitieve overwinning laat nog op zich wachten. Het nog niet.

4. Jezus bracht genoegdoening

Over genoegdoening wordt verschillend gedacht. Bernard van Vreeswijk schrijft over Anselmus' kijk op genoegdoening:

Genoegdoening is voor Anselmus een vereiste om de mens zijn oorspronkelijke bedoeling weer te laten halen, namelijk God te geven wat Hij waard is. Het is een vereiste waarin God zelf voorziet.

De bewering dat volgens Anselmus God genoegdoening eist, kan dus misverstanden oproepen. Het is duidelijk om te stellen dat vergeving voor

⁶⁶ Openbaring 6:16

⁶⁷ Openbaring 20:2, 7

⁶⁸ Lucas 10:18;

⁶⁹ Openbaring 20:10

Anselmus niet zonder genoegdoening kan. Geen vergeving zonder heling. Genoegdoening vragen is niet hard, het is goed. Vergeving en genoegdoening maken samen deel uit van het weer goed worden van de wereld van God en mens.⁷⁰

Jezus' kruisoffers bracht in zoverre genoegdoening, dat Jezus zijn verlossingswerk mocht afmaken. Het reeds. Hij stond op uit de dood, kreeg een plaats aan Gods rechterhand en Hij zal terugkomen om het laatste oordeel te voltrekken. Daarbij zullen vergeving en genoegdoening centraal staan om alles goed te maken. De wereld en de wederzijdse relatie tussen God en mens. Het nog niet.

Over *het reeds* en *nog niet* maakt de bekende schrijver Tom Wright in zijn boek '*Paulus – een biografie*' de volgende opmerking, die aanzet tot verdere doordenking:

De overwinning *is al* behaald op de kwade machten van zonde en dood die de wereld kapotgemaakt hebben en daarmee ook de mensen hebben bedorven die de beelddragers van God op deze wereld hadden moeten zijn. Deze overwinning zal *uiteindelijk* voltooid worden wanneer de dood zelf vernietigd wordt. Leren om een volgeling van de messias te zijn, om te leven in het grote Bijbelse verhaal dat zijn hoogtepunt gevonden heeft in Jezus en de geest, is volgens Paulus een kwestie van je verstand en je hart, je verbeelding en je begrip totaal laten veranderen, zodat je begrijpen dat we in een nu al/nog niet-wereld leven.⁷¹

4. Als dit model werkelijk Bijbels is, waarom is het dan niet veel eerder ontwikkeld en dominant geworden in de kerkgeschiedenis?

Gods liefde en Gods toorn zijn niet gemakkelijk in één model te vatten. Denk daarbij aan de gelijkenis van de verloren zoon⁷² en die van de boze wijnbouwers.⁷³ Aan Anselmus wordt het eerste model van verzoening door voldoening toegeschreven. Alleen, het is een onaf model. Bernard van Vreeswijk schrijft daarover:

Vooraf merken we op dat we voorzichtig moeten zijn om Anselmus' visie een model te noemen. Anselmus was meer iemand die antwoord zocht op concrete vragen die bij hemzelf of bij anderen leefden dan dat hij een geloofssysteem ontwikkelde. Ook *Cur Deus Homines* is daar een voorbeeld van. Anselmus geeft daarin geen overzicht van de verzoeningsleer. Hij zocht vooral naar het antwoord op één vraag: waarom moest God

⁷⁰ Blz. 87

⁷¹ Zie: '*Paulus – een biografie*' van Tom Wright, blz. 266

⁷² Lucas 15

⁷³ Matteüs 21:33-46; Marcus 12; Lucas 20:9-19

mens worden en zoveel lijden ondergaan? Waarom kon het niet anders? Veel andere vragen rond de verzoeningsleer beantwoordt Anselmus in *Cur Deus Homo* niet. (...) Bovendien geeft Anselmus in het voorwoord aan dat *Cur Deus Homo* nog niet af was. Omdat er al concepten in omloop gebracht werden, besloot hij het toch maar te publiceren. Hij geeft aan dat het boek nog niet zo goed in elkaar zit als hij zou willen. Het is eigenlijk nog werk in uitvoering. (...) Kortom, Anselmus geeft dus antwoord op één vraag uit de verzoeningsleer, zij het voor hem meest cruciale vraag. Bovendien geeft hij nog geen afgerond antwoord.⁷⁴

Het is kennelijk moeilijk om een afgerond model te ontwikkelen over zin en werking van Jezus' kruisoffer. Later heeft Calvijn dit model uitgewerkt en meer de juridische kant benadrukt. Ik koppel Calvijns model aan zijn verkiezingsleer. Die koppeling maakt het model nog ingewikkelder, omdat als eindresultaat slechts een deel van de mensheid wordt gered en de overigen voor eeuwig gestraft zullen worden. Omdat God alomtegenwoordig is, zal Hij die eeuwig gestraften moeten dulden. Omdat God liefde is, zal Hij – menselijk gesproken – eeuwigdurend pijn om hen lijden. Want kan God ooit enig schepsel loslaten en vergeten?

Reiniers Sonnevelds vraag doet vermoeden dat God de kern van het evangelie al snel aan zijn volgelingen duidelijk zou maken. Maar werkt God zo? Aan het einde van het Oude Testament waren er maar weinigen die de Messias verwachtten als dienstknecht. Als het Lam van God. Nu zijn er maar weinigen die een Messiaans Vrederijk verwachten waarin God het laatste oordeel zodanig zal voltrekken, dat daarbij zowel aan Gods recht als aan Zijn barmhartigheid volledig voldaan zal worden, en waarbij uiteindelijk iedereen Jezus als HEER zal erkennen.

Kennelijk heeft God niet alleen over de Joden een sluier gelegd⁷⁵, maar ook over de gelovigen. Die sluier is te verwijderen door studie en door overgave aan God.⁷⁶ Tot aan de jongste dag zal er stof genoeg overblijven om te bestuderen.

5. Hoe kan een enkel mens de straf van allen ondergaan? Hoe kan enkele uren marteling opwegen tegen talloze eeuwen van kwaad door miljarden mensen?

Hoe kan een enkel mens, Adam, de zonde in de wereld brengen? En hoe kan het dat die ene zonde elk mens treft?

We weten nu dat een 'foutje' in het DNA van geslacht tot geslacht overgedragen wordt.

⁷⁴ Blz. 77

⁷⁵ 2 Korintiërs 3:14

⁷⁶ 2 Korintiërs 3:16

Dus dat door één zonde van de eerste mens alle mensen worden belast, is goed te begrijpen. Het door zonde aangetaste gedrag is overerfbaar.

Hoe kan een enkele graankorrel veel vrucht geven? Jezus vergeleek zich eens met zo'n graankorrel.

²³Jezus zei: 'De tijd is gekomen dat de Mensenzoon tot majesteit wordt verheven.

²⁴Waarachtig, ik verzeker u: als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht.⁷⁷

Een graankorrel kan soms niet in goede aarde vallen. Soms valt het op de weg, soms op rotsachtige grond. Jezus vertelde:

³Hij sprak hen uitvoerig toe en vertelde gelijkenissen: 'Iemand ging eens naar zijn land om te zaaien. ⁴Tijdens het zaaien viel een deel van het zaad op de weg, en er kwamen vogels die het opaten. ⁵Een ander deel viel op rotsachtige grond, waar maar weinig aarde was, en het schoot meteen op omdat het niet diep in de grond kon doordringen. ⁶Toen de zon opkwam verschroeide het, en omdat het geen wortel had droogde het uit. ⁷Weer een ander deel viel tussen de distels, en toen die opschoten verstikten ze het zaigoed. ⁸Maar er viel ook wat zaad in goede grond, en dat bracht vrucht voort, deels honderdvoudig, deels zestigvoudig, deels dertigvoudig. ⁹Laat wie oren heeft goed luisteren!⁷⁸

In de huidige eeuw zijn er tal van omstandigheden waarom Gods Woord geen vrucht draagt. In de komende eeuw, als de duivel afgevoerd is naar de poel van vuur en zwavel, zullen de omstandigheden ten opzichte van nu zo verbeterd zijn, dat Gods Woord zeker vrucht zal dragen. Al die vruchten zijn afkomstig van die ene graankorrel, die voor ons stierf aan het kruis.

In de komende eeuw zal alles rechtgezet worden. Alles wat tijdens al die eeuwen van kwaad door miljarden mensen begaan is.

Jezus' marteling van slechts enkele uren zal voor allen de ogen openen. Die marteling is namelijk het ultieme kwaad. Tijdens die marteling bad de Zoon: 'Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen'.⁷⁹ Dit is het teken van ultieme liefde. Gods liefde straalt zo tegen de donkerste achtergrond. Wie kan dit missen?

Tijdens de komende eeuw, als iedereen uit de dood is opgestaan, een perfect lichaam heeft ontvangen, zal het terugkijken naar Jezus' kruisoffer zijn effect niet missen. Dan zullen ook de ongelovigen, die tijdens hun aardse leven zich van Christus hebben afgekeerd, zich gaan identificeren met hen die hebben bijgedragen aan de kruisiging. Zij zullen zich schamen en tot bekering komen.

⁷⁷ Johannes 12:23-24

⁷⁸ Matteüs 13:3-8; Marcus 4:3-8; Lucas 8:5-8

⁷⁹ Lucas 23:34

6. Hoe kan het *leed* van een mens de betaling van een reële schuld worden?

Het lijden van Christus is geen betaling. Christus gaf zich voor ons.

Christus leed het meest doordat zijn Vader hem verliet. Jezus wist van tevoren dat dit zou gebeuren. Daarom is zijn uitroep retorisch: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?'⁸⁰ Dat blijkt wel uit zijn toezegging aan een van de mannen die naast hem hing: 'Ik verzeker je: nog vandaag zul je met mij in het paradijs zijn.'⁸¹

Christus leed geestelijk veel meer dan lichamelijk. Er zijn velen die lichamelijk veel meer geleden hebben dan Christus. Dat mogen we ook opmaken uit het feit dat Christus als eerste stierf. De beide andere gehangenen leden in elk geval langer dan Jezus.

Christus' geestelijk lijden is niet te peilen. Zeker niet op het moment dat God Hem verliet.

We kunnen wel globaal vaststellen wat er rond de kruisiging gebeurde, terwijl God Hem verlaten had. Tenminste, als we die Godverlatenheid niet alleen concentreren op de drie uur dikke duisternis. Want over die drie uren is niets geschreven.

Als God de Vader zich al terugtrok vanaf Jezus' gevangenneming in Getsemane, dan is er meer over te zeggen. Dan zien we dat iedereen Jezus in de steek laat. Dat Hij geslagen en bespot wordt. Dat Hij uitgedaagd wordt met de woorden:

*⁴² 'Anderen heeft hij gered, maar zichzelf redden kan hij niet. Hij is toch koning van Israël, laat hij dan nu van het kruis afkomen, dan zullen we in hem geloven.'*⁸²

Het gaat van kwaad tot erger. Zodra God zich terugtrekt, neemt satan de ruimte in die God leeg achterlaat. Zo is satan.

Na de zondeval had iets dergelijks ook volgens Gods rechtsorde moeten plaatsvinden. God had zich terug moeten trekken en alle ruimte aan satan moeten geven. Door de ongehoorzaamheid van de mens, die God als onderkoning over zijn schepping had aangesteld, moest God eigenlijk het veld ruimen. Die onderkoning had voor satan gekozen. In dat geval was het onder satans leiding van kwaad tot erger gegaan.

Dat heeft God niet gewild. Hij beschikte nog minstens over twee andere opties: 1) Hij kon zijn hele schepping inclusief satan teniet doen, 2) Hij kon de wereld gaan redden via zijn heilsplan, waarvan de moederbelofte de eerste aanzet is geweest.

De Godsverlatenheid tijdens de kruisiging brengt dit in beeld. Satan gaat van kwaad tot erger. Zonder Gods heilsplan hadden wij dit ondergaan.

Verder maakt de Godsverlatenheid duidelijk hoe wij in een dergelijke situatie zouden reageren. We kunnen ons eigenlijk wel met elke betrokkene identificeren. Ik zou hetzelfde gehandeld hebben als die Romeinse soldaat, als die hogepriester en als Pontius Pilatus. Ik

⁸⁰ Marcus 15:34

⁸¹ Lucas 23:43

⁸² Matteüs 27:42; zie ook Lucas 23:35

zou ook eerst mijn positie willen veiligstellen, in plaats van mij op te offeren voor het belang van die ander.

Zo legt de kruisiging onze reële schuld bloot. Met name onze schuld tegenover God. Pas na erkenning van die schuld volgt de heling van die relatie.

7. Hoe kan Jezus' rechtvaardigheid overgedragen worden op anderen?

Omdat Jezus zichzelf aan ons geeft in brood en wijn. En door vernieuwing door de heilige Geest die in ons komt wonen.

⁷Werkelijk, het is goed voor jullie dat ik ga, want als ik niet ga zal de pleitbezorger niet bij jullie komen, maar als ik weg ben, zal ik hem jullie zenden. ⁸Wanneer hij komt zal hij de wereld duidelijk maken wat zonde, gerechtigheid en oordeel is: ⁹zonde – dat ze niet in mij geloven, ¹⁰gerechtigheid – dat ik naar de Vader ga en jullie me niet meer zien, ¹¹oordeel – dat de heerser over deze wereld is veroordeeld.

¹²Ik heb jullie nog veel meer te zeggen, maar jullie kunnen het nog niet verdragen.

¹³De Geest van de waarheid zal jullie, wanneer hij komt, de weg wijzen naar de volle waarheid. Hij zal niet namens zichzelf spreken, maar hij zal zeggen wat hij hoort en jullie bekendmaken wat komen gaat. ¹⁴Door jullie bekend te maken wat hij van mij heeft, zal hij mij eren. ¹⁵Alles wat van de Vader is, is van mij – daarom heb ik gezegd dat hij alles wat hij jullie bekend zal maken, van mij heeft.⁸³

Het is de heilige Geest die ons de weg wijst naar de volle waarheid. Door de werking van de heilige Geest is onder andere de Bijbel voltooid. Alle Bijbelboeken doen ertoe. Zo is in Openbaring te lezen dat in het nieuwe Jeruzalem de levensboom te vinden is. Inmiddels heeft dan de levensboom, die we ook in het paradijs tegenkwamen, zich vermenigvuldigd. Haar bladeren dienen tot genezing van de volken.

Jezus' rechtvaardigheid is te typeren als zijn volmaaktheid.

Jezus zal er voor zorgen dat Hij iedereen zal vervolmaken. Daarvoor dienen ook de bladeren van de levensboom.

Daaruit is af te leiden dat na de opstanding uit de dood van alle mensen, zich nog iets groots zal voltrekken. Heiligen zullen die bladeren mogen gaan gebruiken om de onheiligen te helen. Want God wil dat alle knie zich zal buigen en Hem zal loven.⁸⁴ Tijdens de jongste dag – opgevat als het Messiaans Vrederijk – zal dat plaatsvinden.

⁸³ Johannes 16:7-15

⁸⁴ Romeinen 14:11; Filippenzen 2:10-11

De overdracht van Jezus' gerechtigheid op alle mensen is een lange weg. Maar tegen zijn discipelen laat Jezus weten dat het in zijn ogen slechts kort zal duren.

¹⁶Nog een korte tijd en jullie zien me niet meer, maar kort daarna zien jullie me terug.⁸⁵

8. Houdt God zichzelf dan niet voor de gek, als hij net doet *alsof* wij rechtvaardig zijn, terwijl het eigenlijk Christus is? is er niet een soort scheiding binnen God zelf, als hij enerzijds toornig is en anderzijds die toorn afremt?

God de Vader ziet alle gelovigen aan in Jezus Christus. Hij heeft het totaaloverzicht. Hij weet hoe het met iedereen verder zal gaan. Bij Hem geldt het goddelijk spreken van '*het reeds en nog niet*'. In Christus worden al die zonden afgedekt. Hij is de Advocaat voor allen die in Hem geloven. Hij pleit hen vrij. Hij stilt de toorn van God de Vader over de zonde.

In Jezus Christus zijn alle gelovigen nu al rechtvaardig, omdat Jezus er hoe dan ook voor zal zorgen dat alle gelovigen eens volmaakt zullen worden. Met dat zicht op dat eindresultaat doet God de Vader nu al *alsof* wij rechtvaardig zijn. Hij weet dat elke gelovige nog een heel proces van rechtvaardigmaking heeft te doorlopen. Maar – zoals gezegd – God de Vader kijkt naar het eindresultaat.

God de Zoon kijkt anders tegen de zijnen aan. Hij is met ons onderweg. Hij benadert de zijnen als de grote Pedagoog. Hij blijft zonden zonden noemen. De zonden zijn er, maar eigenlijk ook weer niet. Want op termijn zal Jezus al die zonden wegdoen. Hoe? Door de heiligen te vervolmaken.

Door werking van de heilige Geest worden we vernieuwd. Onze wil wordt vernieuwd. Dit gebeurt in een lang proces van vallen en opstaan. Dat liet God ons in het Oude Testament al zien. Als voorschot op Jezus' overwinning aan het kruis werkte de heilige Geest ook toen al in Gods uitverkorenen. Beperkt weliswaar. In Hebrëeën 11 worden meerdere geloofshelden genoemd. Allemaal aangestoken door de heilige Geest.

Hans Burger wijst in zijn bijdrage op de plaats van Israël in de heilsgeschiedenis.

Het is belangrijk om dit risico (waar Herman Bavinck tegen waarschuwde, dat we God niet moeten zien als een wraakzuchtige God; NB) van de leer van verzoening door voldoening te zien: dat het moment van straf en voldoening op zichzelf komt te staan, en losgemaakt wordt van een aantal belangrijke elementen uit het verhaal van de Bijbel. Het verhaal dat de dogmatiek vertelt gaat dan over een goede schepping, over een zondeval, over onvermogen van mensen om voor hun schuld te betalen. Maar God zendt zijn Zoon, die door zijn lijden en dood onze schuld betaalt en ons heil verwerft. Na Pasen en Hemelvaart deelt de Zoon de weldaden van heil uit – de hele

⁸⁵ Johannes 16:16

heilsorde voltrekt zich: wedergeboorte, geloof en rechtvaardiging; bekering en heiliging; **en de opstanding uit de dood bij zijn wederkomst, eeuwig leven na het laatste oordeel.** In dit verhaal kunnen we van de zondeval heel snel overstappen naar kerst, en dan naar Goede Vrijdag.

Wat in deze versie van het Bijbelverhaal wegvalt, is de plaats van Israël. Dat roept de vraag op waarom Jezus niet al meteen in het Bijbelboek Genesis geboren kon worden. Waarom heeft God al die eeuwen zo moeilijk gedaan met mensen? Als God rechtvaardig en barmhartig is, had Hij toch ook meteen het kwaad kunnen straffen en barmhartig kunnen zijn? Waarom verspilt Hij zoveel tijd? Zo verdwijnt niet alleen de rol van Israël uit beeld, maar ook de hele dynamiek van de omgang tussen God en mensen, en de betekenisvolle rol die God steeds aan mensen toekent. **God gaat verder met Adams kinderen en wil door Adams kinderen de wereld herstellen.** Hij maakt een nieuw begin met Abraham als Adams kinderen tegenvallen, en wil door Abrahams nakomelingen **alle volken zegenen.** Het volk van Abraham bevrijdt Hij uit Egypte, en als dat volk steeds maar weer tegenvalt, geeft Hij niet op. Ook als na het gouden kalf en de woestijntijd duidelijk is dat er een nieuw verbond zal moeten komen (lees het slot van Deuteronomium), volgt toch de verovering van het land Kanaän. Na de crisis van de tijd van de rechters, lijkt het goed te komen bij de koningen: niet bij Saul, wel bij David en bij de vredekonink Salomo, zoon van David. Pas na de mislukking van de koningstijd, na de ballingschap, eeuwen na de terugkeer stuurt God eindelijk zijn Zoon, de nakomeling van Abraham, de knecht van de Heer (Israël) en de grote zoon van David. Dit is de manier waarop God zijn recht en zijn trouw bewijst: als mensen falen, als Abrahams kinderen falen, als Davids zonen falen en er allemaal niet in slagen om vrede op aarde te brengen en tot een zegen voor de volken te zijn – pas dan gebeurt er iets wonderlijks: God zelf neemt in zijn Zoon al deze rollen op zich. Om het kwaad te straffen? Ja, dat ook. Maar ook om te bewijzen hoe Hij een rechtvaardige en trouwe God wil zijn. **En hoe Hij ons wil vernieuwen tot mensen die alsnog een (bescheiden) rol kunnen spelen bij de komst van zijn koninkrijk.**⁸⁶

Hoe gaat God ons vernieuwen? Welke (bescheiden) rol gaan wij spelen bij de komst van zijn koninkrijk? Hoe en wanneer zullen alle volken gezegend worden?

In het stuk van Hans Burger heb ik enkele regels *geel* gemarkeerd. De bovenstaande vragen sluiten daarbij aan. Hoe meer we zicht krijgen op Gods heilsplan, des te gemakkelijker wordt het Gods rechtvaardigheid en zijn barmhartigheid een plaats te geven. Vandaar geef ik mijn visie op deze vragen geven om dit verder te doordenken.

1. Hoe gaat God ons vernieuwen? Tot aan onze dood zullen we zondigen. God zal ons pas vervolmaken na de opstanding uit de dood, nadat we een onvergankelijk lichaam hebben ontvangen. Dat onvergankelijke lichaam zal bestaan uit perfecte delen, onder andere uit een perfect verstand en een perfect geheugen. Het

⁸⁶ Blz. 159-160

analyseervermogen zal eveneens perfect zijn. Met al die gereedschappen zal de mens met zijn verleden, dat hij meedraagt, goed kunnen omgaan.

Hij zal van anderen leren hoe zij hun verleden verwerkt hebben. Waarschijnlijk zal hij een gesprek aangaan met de geloofshelden uit Hebrreeën 11. Hoe hebben zij in de hemel hun verleden verwerkt? Wat is hun advies?

Voor sommige gelovigen is het verleden een bedreiging. Voor hen hoeft niet meer alles opgerakeld te worden. Want wie wil er nu al die ellende terugzien, die de eeuwen door de mensheid heeft geteisterd?

Maar wie gelooft dat God alles laat meewerken ten goede, is benieuwd hoe God dat doet. Hoe God de wereld heeft bestuurd.

Hans Burger schrijft: 'God zelf neemt in zijn Zoon al deze rollen op zich'. Ik geloof meer dat na de opstanding uit de dood de heiligen zich kunnen gaan identificeren met al deze rollen. Zij kunnen dan een persoonlijk gesprek aangaan met die bijbelse personen. Wie wat meer over het begin van Genesis wil weten, kan een gesprek aangaan met Adam en Eva. Persoonlijk? Het kan natuurlijk ook zo zijn dat op de nieuwe hemel en de nieuwe aarde de media al snel en beter beschikbaar zullen zijn dan die we nu kennen. Want de ontwerpers en de bouwers ervan, zullen ook uit de dood opstaan. Dus het kan ook zo zijn dat Adam en Eva via die media dicht bij ons gebracht worden. En zo kan het gaan met alle heiligen uit de Bijbel en uiteraard ook met alle heiligen die geen plaats in de Bijbel hebben gekregen. Luther, Calvijn en noem maar op. Door het absorberen van al die kennis, waar de zonde zal worden onderkend en verwijderd, zullen de mensen vernieuwd worden. Dus al ons handelen in het hier en nu doet ertoe. De heilsgeschiedenis doet ertoe. Israël doet ertoe. Geheel Israël zal worden behouden, omdat via deze weg ook alle Israëlieten zullen worden vernieuwd.

2. Welke (bescheiden) rol gaan wij spelen bij de komst van zijn koninkrijk? De rechtvaardigmaking en de heiligmaking is voor 100% Gods werk. Zo hebben velen van ons dat geleerd. Maar is dat ook zo? Willem Ouweneel schreef daarover in zijn boek 'Het plan van God – Ontwerp van een voorbeschikkingsleer'.⁸⁷ Is alles honderd procent genade en is tegelijkertijd onze menselijke verantwoordelijkheid honderd procent? Daar kom ik later op terug.

⁸⁷ In een recensie tekent Peter Wijnberger hierbij aan: **Verhouding van de vrijheid van God en mens**
Inhoudelijk is er het volgende op te merken op Ouweneels stellingname. In de eerste plaats is het lastig dat hij zijn positie niet expliciteert bij het gebruik van zijn onderscheid tussen idee en begrip. De soevereiniteit van God betekent dat God de vrije wil van de mens niet uitsluit, aangezien God zijn soevereiniteit zo bepaald heeft dat de mens vrijheid heeft. Kortom, dat "(...) de behoudenis voor honderd procent een zaak van Gods genade en vrije, soevereine wil is. Een mens wordt behouden uit geloof, maar zelfs dit geloof is een gave van God; het is alles genade." (277-8) En ook: "de behoudenis voor honderd procent een zaak van menselijke verantwoordelijkheid is, die zich uit in bekering en geloof." (278) Wat dit nu precies betekent voor de verhouding van beide blijft vaag, terwijl het wel belangrijk is. Zie: <https://www.vergadering.nu/boekouweneel-het-plan-van-god.htm>

3. Hoe en wanneer zullen alle volken gezegend worden?

Ten tijde van Abraham leefden er al vele andere volken op de wereld. En voor Abraham en zeker ook voor de zondvloed, kende de wereld ook vele volken.

Zullen ook al die volken worden gered? Gaat het verbond dat God sloot met Abraham, Isaac en Jacob zover dat daarin alle volken zijn begrepen?

Ik denk van wel, omdat Gods liefde uitgaat naar alle schepselen, naar alle volken.

Alle mensen zullen opstaan uit de dood. Alle mensen die ooit geleefd hebben.

Dat opstaan uit de dood moet gezien worden als een daad van Gods barmhartigheid. Daarna volgt het laatste oordeel.

Dat laatste oordeel wordt voor iedereen een zegen als iedereen er beter van wordt, als dat laatste oordeel leidt tot vervolmaking van allen.

9. Hoe kun je over vergeving spreken, terwijl als Jezus de schuld betaalt, het toch een transactie is? Als Jezus plaatsvervangend de straf draagt, is er toch gewoon recht geschied?

Ook hier geldt *'het reeds en nog niet'*. Jezus zal in de weg van het herstel van 'alles en allen' de schuld wegnemen. Hij draagt op die manier de straf weg. Op de nieuwe hemel en de aarde zal Hij alles en allen aan zich onderwerpen op een manier dat iedereen God looft en Hem alle eer geeft. Op het moment dat Hij alles en allen zal teruggeven in de handen van zijn Vader, zijn alle mensen volmaakt. Helemaal zonder zonde, en alle gevolgen van de zondeval zullen dan teniet zijn gedaan. Alles zal vergeten zijn.

Jezus is in zekere zin wel onze plaatsvervanger. Hij droeg Gods vloek op het moment dat God de Vader Hem alleen liet. Dat deed Hij voor ons. Tegelijkertijd gaf Hij zo zichzelf aan ons. De tekenen van brood en wijn zeggen genoeg. Hij gaf zichzelf om ons via die weg te gaan vernieuwen, door de dood heen. De dood maakte Hij tot een doorgang. We zullen allemaal opstaan uit de dood en dan zal Hij verder gaan met ons op de weg van vernieuwing. Daarvoor dient ook het laatste oordeel.

Jezus daad van bevrijding staat niet los van Gods daden die daarop volgen. Als we terugkijken naar de zondeval, dan zien we dat als gevolg van de ongehoorzaamheid van de eerste mensen, God ook reageert. Hij laat doornen en distels groeien en maakt zo het leven van de mens een stuk moeilijker. Waarom? Ik denk om de gevolgen van de zondeval te beperken, omdat de mens zijn aandacht moet verdelen. Hij moet zorgen voor voedsel. Hij moet zich in het zweet werken om te blijven leven.

Na de kruisiging zien we dat God in 'omgekeerde' zin reageert. Hij ontzegt satan de toegang in de hemel en bindt hem voor duizend jaar. Alleen daardoor al wordt het leven een stuk draaglijker. Daardoor gaat de evangelie de wereld over, van het ene land naar het andere, van het ene continent naar het andere.

In Openbaring lezen we over het witte paard. Het evangelie zal overwinnend door de wereld gaan, terwijl het allerlei weerstand ondervindt.

Pas na Jezus' terugkomst, na het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem, na de opstanding uit de dood, na de scheiding van de schapen en bokken, zal satan worden afgevoerd naar de poel van vuur en zwavel. Pas dan komt er ruim baan voor het evangelie. Daartoe staan de poorten van het Nieuwe Jeruzalem wijd open. De bladeren van de levensboom zijn beschikbaar. Kortom, het evangelie zal de wereld overgaan en iedereen bereiken.

Schuld kent vaak twee componenten. Schuld tegenover God en schuld tegenover mensen. De schuld tegenover God lost Jezus op door alles te herstellen en alles zo te vernieuwen als was er geen zondeval geweest.

De schuld die er tussen mensen ligt, is van een andere orde. Mensen moeten elkaar vergeven. Ze moeten elkaar in de ogen zien, het goed maken. Mensen moeten met elkaar verder willen. Niet met wrevel, maar met vreugde.

Tijdens het laatste oordeel moet dit plaatsvinden. Alles moet worden uitgesproken. Daders en slachtoffers moeten het met elkaar goedmaken. In het bewustzijn wat Jezus voor hen gedaan heeft, zal dit goedkomen. Zo zal Jezus eraan meewerken dat ook die onderlinge schulden en wraakgevoelens de wereld uit zullen gaan.

Tijdens het laatste oordeel zullen we ons niet alleen moeten verantwoorden tegenover God maar ook tegenover onze naasten. Deze boodschap moet ons in morele zin op koers houden. Het laatste oordeel moet niet enkel gezien worden als een bedreiging met eeuwige consequenties. Het laatste oordeel kun je nu beter vergelijken met TBS. Bij TBS wordt je ter beschikking van de regering gesteld, die er alles aan wil doen om je te genezen zodat je weer in de samenleving een vruchtbare plaats kan innemen. Tijdens het laatste oordeel vindt iets vergelijkbaars plaats: Je wordt geconfronteerd met al je misstappen om ervan te leren, om je te laten inzien wat verkeerd en goed is. Om je totaal te helen. Om je een plaats terug te geven in Gods Koninkrijk.

10. Hoe kan een ware God betaling eisen, terwijl hij door de Bijbel heen zonder betaling vergeeft, evenals Jezus, die de ultieme openbaring van zijn karakter is?

Zowel de Vader als de Zoon zijn vergevingsgezind. Maar dat doen ze op basis van het ene offer dat verstrekkende gevolgen heeft. Dat ene offer waardoor alles zal worden vernieuwd en alle zonden als sneeuw voor de zon zullen verdwijnen.

Zowel de Vader als de Zoon grijpen als het ware vooruit op dat offer. Althans, voor alle daden van vergeving die zij deden vóór Jezus' offer. Ná Jezus' offer zijn alle vergevingsdaden gebaseerd op dat ene offer.

11. Hoe kan Gods heiligheid een *belemmering* voor hem zijn om met zondaars om te gaan, als het juist zo typerend voor zijn Zoon en beeld Jezus is, dat hij volop met zondaars at?

Het lijkt erop dat na de zondeval de kloof tussen God de Vader en de mens steeds groter is geworden. Ik veronderstel dat God de Vader Adam en Eva heeft opgezocht. Hen heeft bevraagd. En aan hen de moederbelofte heeft gegeven.

Later heeft God de Vader gesproken met Kaïn, Hij wandelde met Henoeh. Gaf Noach de opdracht om de ark te bouwen.

Maar met wie worstelde Jacob? Met de Vader of de Zoon? Wie sprak Jona aan, de Vader of de Zoon?

Ik denk dat de Vader steeds meer de contacten met de mens aan zijn Zoon heeft overgedragen. Later lezen we dat, pas als de Zoon alles en allen aan zich heeft onderworpen, de Vader weer bij de mensen komt wonen. Dit vanwege zijn heiligheid.

Het benadrukken van Gods heiligheid maakt de kloof tussen God en mens goed zichtbaar. Maar omdat God die kloof wil overbruggen, moet het aan mensen eerst duidelijk gemaakt worden dat die kloof er is. Via Gods openbaring aan zijn volk Israël is dat steeds duidelijk geworden. Vooral in de tempeldienst. Het heilige der heiligen was slecht toegankelijk voor de hogepriester die namens het hele volk met een offer kwam. Doelend op Jezus' kruisoffer, waardoor de weg tot de Vader ontsloten zou worden.

Jezus heeft tijdens zijn leven op aarde extra benadrukt dat Hij was gekomen om zondaars te redden. Daarom zocht Hij hen op. Hij at met hen. Want de liefde van de Vader en de Zoon gaat uit naar alle zondaars. Dat was inderdaad typerend voor Hem.

Maar tegelijkertijd bleef Hij de zonde haten. Hij zei vaak: 'Zondig niet meer!'

Want zonde maakt scheiding. Daar is niet mee te leven als je terug wilt naar de situatie zoals die in de paradijs aanwezig was.

12. Als het allemaal om dat ene offer aan het kruis gaat, wat doet de rest van Jezus' leven er nog toe, zijn onderwijs, zijn opstanding? En wat doet de geschiedenis van Israël er dan nog eigenlijk toe, anders dan slechts een opmaat of prelude van die ene centrale gebeurtenis?

Uiteraard draait het niet allemaal om dat ene offer aan het kruis. Na zijn opstanding uit de dood onderrichtte Jezus de Emmaüsgangers vanuit het deel van de Bijbel wat wij nu het Oude Testament noemen. Jezus liet, denk ik, zien dat Hij geofferd moest worden als het Lam Gods. Onder Gods leiding is een leerboek tot stand gekomen, waaruit wij kunnen opmaken

dat Jezus' offer de hele wereld aangaat. Dat ene offer is weliswaar het beslissingsmoment, maar het is niet alles. Zoals op D-day⁸⁸ na een betrekkelijk lange tijd V-day⁸⁹ volgde, zo zal na de beslissing die op Golgota gevallen is, na een betrekkelijk lange tijd de dag van Overwinning volgen.

Jezus riep vanaf het kruis: 'Het is volbracht'.⁹⁰ Daarmee gaf Hij aan dat Hij zijn opdracht tot aan dat moment volbracht had. Veel beloften uit de Oude Testament waren op dat moment door Hem vervuld, maar niet allemaal. Hij was gekomen als Dienstknecht, als het Lam Gods, maar Hij zal terugkomen als de Vredesvorst. Hij zal de satan definitief van het wereldtoneel laten verdwijnen om vervolgens het laatste oordeel te vellen. Samen met de heiligen⁹¹, zoals we eerder hebben gezien.

De geschiedenis van Israël is uitermate belangrijk, omdat God via hen laat zien dat de uitverkiezing geen doel op zichzelf is. De uitverkiezing is een middel. Door de uitverkiezing laat God het volk Israël iets boven de andere volken uitsteken. Het volk moet Gods heilsplan uitbeelden. Het volk moet leren wat goed en kwaad is en leren inzien dat het goede van God komt. Dat God te vertrouwen is en dat Hij alles doet meewerken ten goede.

In Gods omgang met zijn volk zien we onder andere dat God alle tijd neemt. Zo laat Hij zijn volk eeuwen in Egypte vastzitten⁹², totdat Hij zijn bevrijding inzet. Zo laat Hij na zijn openbaring in het Oude Testament een hele tijd volgen waarin niets van Hem vernomen wordt. Daarna volgt wat in het Nieuwe Testament is opgetekend.

We leven nu in de tijd van verwachting op Jezus' terugkomst.⁹³ Hoe zal dat gaan? Wat volgt? Hoe zal Hij het laatste oordeel voltrekken? Op welke manier zullen alle resterende beloften vervuld worden?

De kruisiging mag dan wel een centrale gebeurtenis zijn, maar het is niet alles. Wellicht ligt de kruisiging ook centraal in de tijd. Misschien gaat er aan de kruisiging net zoveel tijd vooraf, als er na de kruisiging zal zijn. Dat mag ons dan leren om uit te zien naar het Messiaans Vrederijk, waarin God vrede zal geven en alles zal vervolmaken.

⁸⁸ D-day = Decision Day

⁸⁹ V-day = Victory Day

⁹⁰ Johannes 19 :30

⁹¹ Matteüs 12:42; 19:28; Lucas 11:31; 1 Korintiërs 6:2-3; Openbaring 3:21

⁹² Genesis 15:13

⁹³ Handelingen 1:11

13. Waar blijft eigenlijk de koningsmetafoor, die al zo belangrijk in het Oude Testament was en centraal staat in Jezus' eigen begrip van zijn roeping?

De Koning komt er aan. Dit, terwijl Jezus als de Vredesvorst geboren werd in Bethlehem. De engelen zongen erover: 'Eer aan God in de hoogste hemel en vrede op aarde voor alle mensen die hij liefheeft.'⁹⁴ Het duurde even voordat het Palmzondag werd en een grote menigte dacht dat Hij de beloofde Vredesvorst was. Maar Jezus nam een andere afslag. Richting het kruis als het Lam Gods.

Als christenen hebben we, met name na Zijn opstanding uit de dood, het inzicht ontvangen dat Hij terug zal komen.⁹⁵ Dat alle profetieën uit het Oude Testament weliswaar verwezen naar één enkele komst van de Messias. Maar die profetieën lagen in elkaars perspectief, zodat het leek op één komst, maar in werkelijkheid het komen van de Christus in twee keer beschreven. Tijdens Jezus eerste optreden ging Hij de weg van kribbe naar kruis. Hij toonde zich als de Dienstknecht van de HEER. Als het Lam Gods. Tijdens zijn tweede komst zal Hij komen als de Vredevorst en zal er vrede heersen op aarde.

Orthodoxe Joden begrijpen dit nog steeds niet. Zij verwerpen Jezus Christus als de Messias, omdat zij de Vredesvorst verwachten die echte vrede brengt. Vrede tussen mensen en tussen alle volken. Maar ja, Jezus is naar de hemel opgevaren om voor de zijnen een plaats klaar te maken. Daarna zal Hij terugkomen om te oordelen de levenden en de doden.

Tijdens Jezus' eerste komst is het Koninkrijk Gods gesticht. De Koning was aanwezig, terwijl Hij beseftte dat Hij eerst gekroond zou moeten worden. Tijdens zijn gang naar het kruis. Na Zijn opstanding uit de dood is Jezus niet direct naar Rome gereisd om daar zijn koningschap tot gelding te brengen. Nee, Hij ging naar de hemel en nam plaats aan Gods rechterhand. Hij stuurde de heilige Geest naar de aarde en zo begon de triomftocht van de kerk. Weliswaar met veel tegenstand en verdrukking, maar het ging van de ene overwinning naar de andere. Inmiddels geloven miljarden mensen in Hem. Hij is Koning.

Ja, waar blijft de koningsmetafoor als de kerken leeglopen?

Het is een stilte voor de storm, want Hij komt er aan. Die koningsmetafoor moet levendig gehouden worden. Dat kan onder andere door het Bijbelboek Openbaring verder te ontsluiten. Het nieuwe Jeruzalem zal neerdalen, alle doden zullen opstaan, de schapen zullen van de bokken gescheiden worden, de satan zal afgevoerd worden naar de poel van vuur en zwavel, Jezus Christus zal terugkomen als de Vredevorst. Samen met alle heiligen zal Hij het laatste oordeel voltrekken. Het komt goed. God straft immers om te helen.

⁹⁴ Lucas 2:14

⁹⁵ Handelingen 1:11

14. En Lijkt dit model niet verdacht veel op de heidense offercultus, waar immers ook offers zijn bedoeld om de goden op andere gedachten te brengen, in tegenstelling tot de Bijbel, waar offers een dankbetuiging aan God zijn en een bewijs van een gelovig hart?

Nee. Jezus offerde zichzelf niet aan zijn Vader, en al helemaal niet aan satan. Jezus gaf zijn leven voor de zijnen. Dat leerden men al bij de instelling van het Pesach. Toen moest het bloed van een lam aan de deurposten worden gesmeerd, zodat de doodsengel de huizen van die Israëlieten voorbij zou gaan.⁹⁶ En zo gebeurde het.

Het bloed van het Lam geeft dekking en beveiligt tegen alle aanvallen van satan. Jezus is nu nabij de zijnen. Hij woont in ons. De heilige Geest werkt dat in ons uit. Die Geest zal de mensen in de wereld overtuigen van zonde, rechtvaardigheid en oordeel.⁹⁷

Waarom gaf Jezus zijn leven voor de zijnen?

Wij hebben te vechten tegen de duivel, de wereld en ons eigen vlees.⁹⁸ Tijdens ons huidige leven gaan wij die strijd niet winnen. We kunnen wel altijd krachtig tegenstand bieden, totdat wij uiteindelijk de volkomen overwinning behalen. Maar wanneer is dat?

¹³Moge de Heer u door die liefde kracht geven, zodat u zuiver en heilig voor onze God en Vader zult staan wanneer onze Heer Jezus komt met al de zijnen. Amen.⁹⁹

²³Moge de God van de vrede zelf uw leven in alle opzichten heiligen, en mogen heel uw geest, ziel en lichaam zuiver bewaard zijn bij de komst van onze Heer Jezus Christus. ²⁴Hij die u roept is trouw en doet zijn belofte gestand.¹⁰⁰

Het eerste vers zie ik realiteit worden op het moment dat onze God en Vader bij de mensen komt wonen en Jezus alles en allen teruggeeft in de handen van zijn Vader.¹⁰¹

Het tweede vers gaat daaraan vooraf. Het tekent de toestand van heiligheid bij de heiligen bij de terugkomst van Jezus.

Tussen deze beide verzen plaats ik het Messiaans Vrederijk. Aan het begin van dat rijk zal satan worden afgevoerd naar de poel van vuur en zwavel, de wereld zal zijn vernieuwd en alle mensen hebben dan een prachtig, onvergankelijk lichaam ontvangen.

Zo schept God aan het begin van het Messiaans Vrederijk de juiste randvoorwaarden voor het behalen van de volkomen overwinning. Vanaf dat moment hoeft de mens niet meer te strijden tegen de duivel, de wereld en zijn eigen vlees.

Wat blijft er dan nog over om te worden vernieuwd? Ons hart? Ons verstand? Onze wil?

Ik denk dat onze wil gevoed wordt door ons hart en ons verstand. Zodra ons hart en ons verstand volledig zijn vernieuwd, volgt onze wil die vernieuwing. Zo wordt er in ons een vrije

⁹⁶ Exodus 12

⁹⁷ Johannes 16:8

⁹⁸ Heidelbergse Catechismus Zondag 52

⁹⁹ 1 Tessalonicenzen 3:13

¹⁰⁰ 1 Tessalonicenzen 5:23

¹⁰¹ 1 Korintiërs 15:22-28

wil ontwikkeld waardoor we God enkel uit liefde gehoorzaam zullen zijn.

Ik denk dat deze totale vernieuwing plaatsvindt door de inwerking van de heilige Geest. En zo komen we uit bij Jezus' kruisoffer. Dat offer maakte deze totale vernieuwing mogelijk.

15. God redt iedereen

In de bijdrage van Gert-Jan Roest **'Op zoek naar de toren in het midden'** is een goede analyse te lezen over de weerstand die het leerstuk Verzoening door voldoening in de huidige tijd oproept. Omdat die analyse in mijn ogen cruciaal is om het gesprek over Verzoening door voldoening voort te zetten, geef ik een lang, bijna compleet citaat.

Theologie is een gesprek met de context. Als theologen luisteren we naar de Bijbel en de traditie en vervolgens gaan we met elkaar in gesprek over wat we horen. Maar theologie gebeurt niet in een vacuüm. Theologische overtuigingen groeien in een bepaalde cultuur en context.

Bijna iedereen zal het hiermee eens zijn. Toch lijken veel discussies over de verzoening ervan uit te gaan dat verzoeningstheologie besproken kan worden zonder de context erbij te betrekken. We discussiëren dan over de Bijbel en de traditie, maar we begrijpen niet waarom er überhaupt sterke veranderingen zijn opgetreden in de theologie van de verzoening.

Het is dan alsof je maar naar één kant van een telefoongesprek zit te luisteren en je afvraagt waarom je het gesprek niet begrijpt. Je kan daarom de geschiedenis van de verzoeningsleer niet begrijpen als je niet luistert naar de andere kant van het telefoongesprek, bijvoorbeeld **het verschuivende verstaan in de westerse context van recht, rechtvaardigheid en wet.**

De eerste duizend jaar van de christelijke theologie was er – naast een nadruk op overwinning – ook een nadruk op Gods rechtvaardigheid, maar het verstaan van rechtvaardigheid was anders dan nu. Het werd niet zo sterk gekoppeld aan Gods wet. Rechtvaardigheid betekende daarom iets anders dan een strikte naleving van de wet. **Het had meer met het herstel van orde te maken.** En hoewel vroege theologen wel nadachten over straf in relatie tot verzoening, had vergelding geen centrale plek in hun denken, ook niet bij Augustinus.

Bij Anselmus verandert het verstaan van recht en rechtvaardigheid. Hij leefde in een tijd waarin een soort 'legal revolution' plaatsvond, een soort juridische omwenteling, gevoed door de herontdekking van Aristoteles. Een ander verstaan van recht en wet begon de verzoeningsleer nieuwe kleuren te geven.

In de tijd van de Reformatie komt er opnieuw een iets gewijzigd verstaan van recht en rechtvaardigheid. Er waren namelijk ontwikkelingen in het verstaan van het strafrecht. Er kwam een nieuwe nadruk op **de noodzaak van vergelding** om de rechtsorde te herstellen. Calvijn, die rechten had gestudeerd, werd door dit nieuwe verstaan beïnvloed, en dit heeft de specifieke reformatorische verzoeningsleer

gekleurd.

Het is dus belangrijk dat we zien dat theologie een gesprek is met de context. Verzoeningstheologie is ook contextuele theologie. De verzoeningstheologie wordt niet bepaald door de context, maar er wel door beïnvloed. De verschuivende context ten tijde van Anselmus had invloed op het nieuwe verstaan van verzoening dat toe doorbrak. En de huidige verschuiving in onze context naar een postmoderne authenticiteitscultuur is een belangrijke oorzaak waardoor Verzoening door voldoening niet begrepen wordt.¹⁰²

Bernard van Vreeswijk beschrijft twee varianten van de leer van Verzoening door voldoening.¹⁰³ De variant waar Anselmus' naam aan gekoppeld wordt, is volgens Anselmus zelf onaf. Ik denk dat ik dat begrijp. Anselmus denkt dat straffen dienen om te herstellen. Dat zijn dus pedagogische straffen om wat kapot is gegaan weer goed te maken. Maar dergelijke straffen zijn vanuit de middeleeuwse kijk op het laatste oordeel niet toepasbaar op de straffen die dan aan het einde van de tijd gegeven zullen worden. Voor elke ongelovige rest dan de eeuwige straf in de hel, dan wel in het vagevuur.¹⁰⁴

De tweede variant is gekoppeld aan Calvijn. Daarbij kwam de nadruk te liggen op de noodzaak van vergelding om de rechtsorde te herstellen. Om de verschillen tussen de beide varianten beknopt te benoemen, volgt hier nog een citaat. Gert-Jan Roest begint dit stuk door aan te geven dat het een sterk vereenvoudigde weergave is van Verzoening door voldoening.

Een uitleg van Verzoening door voldoening begint vaak met het naast elkaar zetten van twee eigenschappen van God: God is niet alleen barmhartig maar ook rechtvaardig. Of zoals het populaire brugmodel ('bridge to life') het zegt: God is niet alleen liefdevol maar ook heilig. **Het lijkt alsof er een spanning zit tussen deze twee eigenschappen van God.** Veel mensen ervaren het ook zo, en veel predikers benadrukken dit ('maar God is ook ...'). Theologen zullen zeggen dat het misschien wel zo lijkt, maar met een beroep op Gods eenvoudigheid wijzen zij het idee van een spanning in God af.

Het is echter wel duidelijk dat niet alle mensen in een gelijke relatie staan tot Gods rechtvaardigheid en barmhartigheid. Er zijn namelijk twee groepen mensen. Links staat de groep ongelovigen die niet gered zijn, en rechts staat de groep gelovigen (uitverkorenen, in de reformatorische traditie) die wel gered zijn. Als je doorvraagt naar het geheim achter het verschil tussen deze twee groepen, dan staat daar de persoon Jezus Christus. De groep links is door ongeloof afgesneden van Jezus Christus.

Hoe wordt die verbinding met Jezus Christus primair begrepen in dit model van verzoening? Hoewel er vanuit de Bijbel vele facetten genoemd zouden kunnen worden, is in de westerse traditie **na Anselmus' rechtvaardigheid een heel centraal**

¹⁰² Blz. 177-178

¹⁰³ Zie: Het model van Verzoening door voldoening: twee varianten; blz. 74-87

¹⁰⁴ Zie: <https://kerkcultuur11tm14eeuw.wordpress.com/geloof-overtuigingen-en-rituelen/laatste-ordeel/>

begrip geworden. Dat is ook zichtbaar in de reformatorische traditie en belijdenisgeschriften, die deze lijn verder ontwikkelden. De groep links staat onder het rechtvaardig oordeel van God. De groep rechts zou ook onder dat oordeel moeten staan, maar door hun geloof in Jezus Christus worden zij vrijgesproken van dat oordeel, vrijgesproken door het hoogste gerechtshof. **Dus het denken hier is gestempeld door de rechtbankmetafoor.** Door het werk van Jezus Christus komt er voor de gelovigen een verandering in hun status: van veroordeeld naar vrijgesproken. Zij worden gerechtvaardigd door het geloof.

Als je nog langer luistert en doorvraagt naar het *soort* rechtvaardigheid dat hier centraal staat, dan komen woorden uit het strafrecht naar boven: eis, straf en betaling. Of je betaalt zelf je schuld, of Christus betaalt jouw schuld; of je wordt zelf gestraft, of Christus wordt gestraft in jouw plaats. Het gaat hier dus niet om recht in het algemeen maar specifiek om strafrecht: een straffende en vergeldende rechtvaardigheid. Dat is de grondmetafoor. Dus een verstaan van rechtvaardigheid waarbij elke zonde gestraft móét worden. De straf is proportioneel aan het vergrijp. Of zoals de Dordtse Leerregels zeggen:

Gods gerechtigheid vereist dat onze zonden, tegen Zijn oneindige Majesteit begaan, niet alleen met tijdelijke, maar ook met eeuwige straffen, beide naar ziel en lichaam gestraft worden. (DL II, I)

Als ik het wat analytisch zeg, dan is deze straffende en vergeldende rechtvaardigheid dus de **onderliggende logica** van Verzoening door voldoening. De logische bottomline. Ik bedoel daarmee niet te ontkennen dat het Gods liefde is die Hem beweegt om Christus te sturen, en dat het juist zijn verlangen is dat iedereen barmhartigheid en genade ontvangt. Ik bedoel wel te zeggen dat, net zoals in de benadering van *Christus victor* de grondmetafoor 'overwinning' is, de grondmetafoor in Verzoening door voldoening 'straffende en vergeldende rechtvaardigheid' is.

Dat dit de grondmetafoor is kan je ook zien door te letten op wat de twee groepen ontvangen. Ze ontvangen niet beide barmhartigheid of genade. Maar ze ontvangen wel allebei rechtvaardigheid, of nog nauwkeuriger: straffende rechtvaardigheid. De linker groep direct. Zij betalen zelf de schuld. De rechter groep indirect. **Jezus Christus betaalt plaatsvervangend hun schuld.** Maar de onderliggende constante is dat er in beide gevallen betaald wordt. De groep links wordt zelf direct gestraft. In de rechter groep draagt Jezus Christus plaatsvervangend hun straf, zodat de gelovigen vrijuit gaan. Maar in beide groepen wordt het onderliggende principe van straffende en vergeldende rechtvaardigheid hoog gehouden. Dus het plaatsvervangende werk van Jezus Christus heft de logica van straffende en vergeldende rechtvaardigheid niet op, maar creëert een plek van vergeving binnen dit kader. **Hier zit ook een verschil tussen de reformatorische traditie en Anselmus.** Voor Anselmus was 'genoegdoening' (*satisfactio*) een ander concept dan 'straf' (*poena*); het was een alternatief.¹⁰⁵

Uit het bovenstaande blijkt dat Verzoening door voldoening sterk gekoppeld is aan de uitverkiezing. God is de Soeverein. Hij verkiest en verwerpt. Omdat God alwetend is, is zelfs

¹⁰⁵ Blz. 179-180

verondersteld dat God al vóór de grondlegging van de wereld zijn keuze heeft bepaald. Wie uitverkoren is en wie niet. De zgn. dubbele predestinatie.¹⁰⁶ Dat ging en gaat velen te ver. God verkiest in de loop van de tijd. De zgn. enkele predestinatie. De dubbele predestinatie wordt gekoppeld aan Calvijn, de enkele predestinatie aan Luther.

Maar hoe de uitverkiezing ook wordt ingekleurd, het roept weerstand op. Misschien zelfs nog meer weerstand dan Voldoening door verzoening.

Gert-Jan Roest beschrijft vier weerstanden tegen de benadering van Verzoening door voldoening. Ik citeer hem weer. Alleen op de achtergrond van al die weerstanden denk ik dat ook de weestand tegen de uitverkiezing daarbij een rol speelt.

Ik ga vier dingen noemen, maar ik wil eerst zeggen: probeer te luisteren naar de bezwaren en weerstanden die niet-christenen (en ook een toenemend aantal christenen) ervaren. **Probeer echt te luisteren**, ook al ben je diep overtuigd dat Verzoening door voldoening de enige juiste Bijbelse uitleg is. Stap niet in de valkuil om, terwijl je naar deze bezwaren en weerstanden luistert, in je hoofd al direct bezig te zijn met een weerwoord waardoor je de kritiek op afstand houdt door te denken: de Bijbelse boodschap staat nu eenmaal haaks op ons levensgevoel. De boodschap van het kruis is nu eenmaal niet naar de mens. Probeer die reactie even uit te stellen en luister naar wat er aan de andere kant van de telefoonlijn gezegd wordt.

1. **We hebben moeite met een juridisch verstaan van relaties**

Sinds Anselmus is de grondmetafoor in de verzoeningstheologie die 'rechtvaardigheid'. Door de juridische omwenteling ten tijde van Anselmus gingen theologen de relatie tussen God en mens meer vanuit een juridische kant bekijken. In de westerse context denken we echter, sinds de moderniteit, veel minder juridisch over relaties, veel meer persoonlijk. Ik herken dat zelf ook. Als ik een conflict met jou heb, zijn noties als vergeving wel belangrijk, en als je m'n computer kapot hebt gegooid zou het mooi zijn als we over schadevergoeding kunnen praten. Toch denk ik in zo'n geval niet primair juridisch over rechtvaardigheid. Ik zie het niet primair door een lens van onderliggende wetten die geschonden zijn, of een rechtsorde die hersteld moet worden. Rechtvaardigheid in de interpersoonlijke sfeer gaat veel meer **over relaties waarin iets rechtgezet moet worden**. Bovendien worstelen we in relaties vandaag de dag veel minder met schuldgevoelens en veel vaker met schaamtegevoelens. Dus als we een verzoeningsleer uitgelegd krijgen die als grondmetafoor een juridisch verstaan van rechtvaardigheid heeft, dan voelen we vervreemding en weerstand.¹⁰⁷

Anselmus dacht in andere juridische termen dan Calvijn. Volgens Anselmus moest straffen leiden tot herstel. Wat stuk gemaakt is, moest worden hersteld. En dientengevolge werd de

¹⁰⁶ Zie: <https://www.christenen.net/uitverkiezing-predestinatie/>

¹⁰⁷ Blz. 181-182

relatie hersteld. Calvijn dacht meer in termen van strafrecht, in termen van vergelding. Een straf moet zo afschrikwekkend zijn, dat dit in het vervolg mensen ervan weerhoudt om iets vergelijkbaars te ondernemen.

Ik denk dat de strafduiding bij Anselmus Bijbels is dan die bij Calvijn. Met name als we kijken naar Jezus' interpretatie van regels. Zo overtrad Jezus de regels van de sabbat, kijkend naar de letter, veelvuldig. Maar bij Jezus gaat de bedoeling van de regel boven de letterlijke inhoud. Regels beogen het goede. Op sabbat mag je arenplukken¹⁰⁸, mensen genezen en je zoon of os uit de put halen.¹⁰⁹

Eens werd er een overspelige vrouw bij Jezus gebracht, die volgens de regels gestenigd zou moeten worden. Jezus reageerde: 'Wie van jullie zonder zonde is, laat die de eerste steen naar haar werpen'.¹¹⁰ Iedereen liep weg. Daarop zei Jezus tegen deze vrouw: 'Ook ik veroordeel je niet, zondig niet meer'.

Alles wordt nieuw.¹¹¹ Dit betekent dat alles vernieuwd dan wel hersteld zal worden, in die mate dat alles minstens zo goed wordt als ware er geen zondeval geweest.

Dit beschouw ik eigenlijk als de ultieme rechtvaardigheid. God had recht op zijn schepping en het recht op gehoorzaamheid van al zijn schepselen. Binnen de vrijheid van Gods ruimte mochten ze leven.

Zodra deze situatie hersteld zal zijn, is er recht gedaan. Jezus zorgt daarvoor. Hij gaf zichzelf aan de zijnen. De tekenen van brood en wijn geven dat aan. Wie door geloof gebruik maakt van deze tekenen, eigent zich het geloof toe dat je daarmee het eigendom van Jezus Christus wordt. Zo ontstaat er een dubbele verbintenis, eenzijdig in zijn ontstaan en tweezijdig in zijn voortbestaan.¹¹² De gelovigen worden medearbeiders van God. In het hier en nu leren ze dingen die ze straks na de opstanding uit de dood goed kunnen gebruiken. Ze verzamelen nu schatten in de hemel.¹¹³ Tijdens het Messiaans Vrederijk zullen zij aangesteld worden als koningen en priesters.¹¹⁴ En Jezus zal samen met hen alles en allen aan zich onderwerpen. En iedereen zal daar zo blij van worden dat elke tong Hem zal loven.¹¹⁵ Het juridisch verstaan van rechtvaardigheid laat zich verschillend invullen. Calvijns invulling stuit terecht op weerstand en vervreemding.

¹⁰⁸ Matteüs 12:1; Marcus 2:23; Lucas 6:1

¹⁰⁹ Lucas 14:1-5

¹¹⁰ Johannes 8:7

¹¹¹ Openbaring 21:5

¹¹² Zie: https://www.dbnl.org/tekst/schi008schr05_01/schi008schr05_01_0004.php ; Het is voor Schilder geen vraag of het verbond tussen God en mens een eenzijdige beschikking of een tweezijdige verhouding is. Het verbond is eenzijdig in zijn ontstaan, maar tweezijdig in zijn voortbestaan. Zo doet Schilder recht aan de soevereiniteit van God en aan de verantwoordelijkheid van de mens - twee belangrijke grondmotieven in zijn theologie. In het verbond gaat het om Gods transcendentie en immanentie, om afstand en gemeenschap, om eenzijdigheid en tweezijdigheid. Omdat Schilder juist ook de tweezijdigheid van het genadeverbond naar voren heeft gebracht, heeft hij de verantwoordelijkheid van de mens in het verbond zo sterk benadrukt. De mens is medearbeider van God.

¹¹³ Matteüs 6:20

¹¹⁴ Openbaring 5:10

¹¹⁵ Romeinen 14:11

2. We hebben moeite met een God die geweld gebruikt

Zoals gezegd kwam er in de reformatie een nieuw accent in het verstaan van deze juridische rechtvaardigheid: Gods rechtvaardigheid is een straffende rechtvaardigheid, die vergelding en straf eist. Voor ongelovigen is de straf zelfs een pijnlijke doodstraf naar lichaam en ziel. We kunnen dat zien in het lijden en sterven van Jezus als je het vanuit dit perspectief interpreteert, en ook in de traditionele leer van de hel, waarin geestelijke dood en pijniging gecombineerd worden. **In onze westerse context loopt dit verstaan van straffende rechtvaardigheid tegen grote bezwaren op.** Ons denken over strafrecht is niet meer gelijk aan het gedachtegoed in de tijd van Calvijn. **We zien vergeldende straf niet als een goede strategie.** Straffen heeft vooral het doel om anderen te weerhouden dezelfde misdaad te begaan, maar we geloven niet dat er een onderliggende balans is die hersteld moet worden. **Ook doodstraf hebben we afgeschaft.**

Belangrijker nog is dat we in de postmoderne tijd geweld als een groot probleem zien. Na de koloniale tijd, en vooral ook na de twee wereldoorlogen en 'Auschwitz', staan we diep wantrouwend tegenover het gebruik van geweld. **Zeker als geweld binnen religie een plek krijgt.** Misschien herken je het zelf ook wel dat het beeld van een God die mensen vernietigt problematisch voor je is geworden. Je vraagt je in alle eerlijkheid af hoe je het met elkaar moet rijmen dat er een God is die enerzijds, zoals Jezus over zijn Vader zegt, zelfs zijn vijanden liefheeft, maar anderzijds hen dreigt te vernietigen. We hebben hier moeite mee.¹¹⁶

De meesten van ons hebben moeite met geweld, behalve bij het gamen. Gamespelletjes kennen veel geweld, maar dat is de werkelijkheid niet. Het spelletje is te resetten en we kunnen opnieuw beginnen.

God belooft ons een totale reset. Hij zal alles nieuw maken. Er komt een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Alle mensen zullen opstaan uit de dood. Het enkele feit dat allen zullen opstaan, is een groot teken van Gods barmhartigheid.

Volgens alle belijdenisgeschriften zal dat gebeuren. Maar geloven we er ook echt in? Of wordt dit heugelijke feit overschaduwed door het daarop volgende laatste oordeel?

Vanuit de middeleeuwen zijn er veel beelden overgeleverd die ons vertellen hoe men toen tegen dat laatste oordeel aankeek.¹¹⁷ Het was een en al verschrikking. Maar de Rooms-katholieke kerk had daar wat op gevonden. Die hel (van Dante) kende gradaties. Wie offerde voor zijn geliefde die mogelijk in de hel zat, kon via dat offer bewerkstelligen dat de kwellingen werden verminderd, de zgn. aflaat.

De reformatoren hebben terecht de aflaathandel sterk veroordeeld. Maar daarmee werd ons beeld over de hel alleen nog maar definitiever. Verschrikkelijk en eeuwig.

¹¹⁶ Blz. 182

¹¹⁷ Zie: <https://kerkcultuur11tm14eeuw.wordpress.com/geloof-overtuigingen-en-rituelen/laatste-oordeel/>

De traditionele kijk op de hel is nauwelijks veranderd. De hel duurt eeuwig.

Om aan die eeuwige hel vast te houden, denk ik, heeft men de hel gelijkgeschakeld met *de poel van vuur en zwavel*¹¹⁸, met de vuurpoel met brandende zwavel¹¹⁹ en met *de vuurpoel*¹²⁰ (dat is de tweede dood¹²¹).

Maar klopt de gelijkschakeling? En klopt het middeleeuwse beeld over de hel?

Niemand heeft meer over de hel (Gehenna) gesproken dan Jezus.¹²² Jezus deed dat tijdens zijn leven op aarde, vóór zijn kruisiging, vóór zijn overwinning op satan. Ik denk dat Jezus daarmee heeft aangegeven dat, als Hij ons niet zou verlossen, wij allemaal in de handen van satan waren gebleven, in de Gehenna. Verschrikkelijk. Niet voor te stellen hoe erg dat geweest zou zijn. De middeleeuwse beelden over de hel zeggen daarover genoeg.

Maar wat is het effect van Jezus' overwinning op satan? Heeft dat consequenties voor de Gehenna? K. Schilder meende van wel. Sinds Jezus' overwinning op satan zwaait Hij de scepter in de Gehenna. Daar gebeurt nu niets meer tegen Jezus' wil.¹²³

Na Jezus' overwinning op satan is de hel de hel niet meer. De gevolgen van Jezus' overwinning op satan maken we eigenlijk te klein, en daardoor is het beeld ontstaan dat God het kwaad voor eeuwig toestaat. Niets is minder waar. Het is on-Bijbels.

Want Jezus heeft de dood overwonnen en daarmee natuurlijk ook de tweede dood. We mogen nooit de effecten van Jezus' offer bagatelliseren.

Het beeld van een God die geweld gebruikt, verschuift helemaal als we gaan beseffen dat het met iedereen goed komt. Het laatste oordeel loopt voor iedereen goed af. Want God straft om te helen. De vuurpoel beeldt reiniging uit. Wie Jezus niet erkent, blijft net zo lang in de vuurpoel totdat dat wel het geval is. In het heden is, volgens Jezus' verklaring van de dood, iedereen dood totdat hij gaat geloven. Bij de tweede dood is dat niet anders. Ook tijdens het Messiaans Vrederijk kunnen mensen alsnog tot geloof komen. Zij krijgen dan een

¹¹⁸ Openbaring 20:10

¹¹⁹ Openbaring 19:20

¹²⁰ Openbaring 20:15

¹²¹ Openbaring 20:14; 21:18

¹²² Matteüs 5:20; 5:29; 5:30; 10:28; 18:9; 23:33; Marcus 9:43; 9:45; 9:47; Lucas 12:5; Jacobus 3:6

¹²³ Zie <http://www.neocalvinisme.nl/ks/broch/kshel1.html> ; Daar is logica in de hel . . .

De logica is het van Golgotha's kruis.

Want ook voor de verlorenen heeft Christus' kruis naar ons belijden iets verworven. Christus' dood heeft het *recht* hersteld. Het recht, niet alleen voor den hemel, maar ook voor de hel. Was Hij niet gekomen om voor al het bestaande de souvereiniteit Gods te handhaven, dan zou de willekeur van satanische macht — welk een gruwel! — geheerscht hebben. Nu wordt ook deze ingebonden en vernietigd. Had Christus' offergang niet de duivelenmacht verslagen, dan zou de bodem der hel zijn geëffend voor den vreugdevollen dans der in machtswellust triomfeerende geestelijke boosheden. Maar wat voor balzaal — men vergeve de ridicule gedachte — bestemd is, dat wordt *gevangen*. Dat is onze groote troost in deze troosteloosheid. De hel is de grootste mislukking van den booze, *dè* nederlaag van den geest uit [56] den afgrond. Het moment, dat Satan voor zijn meest trotschen *eisch* bestemd had, wordt de bevestiging van zijn volslagen *afwijzing*.

Kon *Satan* gebieden, de hel werd het gruwelijkste onrecht, de chaos zijner wellustigheid, het bolsjewisme van zijn puren willekeur, de openbaring van zijn „praktische Vernunft”. Maar nu, krachtens Christus' rechtszege, *God* beschikt, ook over de hel, *nu* wordt ze, en blijft ze tot in eeuwigheid, de sfeer van het hoogste recht, van de orde uit Gods zuiveren wil geboren, de geordende staat, die geen enkele wilsuiging van Gods wet ontlopen kan, één openbaring van Gods „reine Vernunft”.

nieuwe naam, een naam die opgetekend blijkt te staan in het Levensboek.¹²⁴ Dus eerst gaan de ongelovigen richting vuurpoel, om na hun reiniging God lof te brengen in het nieuwe Jeruzalem.¹²⁵

Door de alverzoening komt al het door God aangewende geweld in een ander licht te staan. Tijdens het laatste oordeel zal alles aan het licht komen en dan zullen we gaan begrijpen waarom God zo nu en dan geweld heeft toegepast. Zo nu en dan? Klopt dat? Jona werd eens kwaad op God en toen typeerde hij in zijn gebed God als volgt:

²Hij bad tot de HEER: 'Ach HEER, heb ik het niet gezegd toen ik nog thuis was? Daarom wilde ik naar Tarsis vluchten. Ik wist het wel: u bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid.'¹²⁶

Het is een typering door een gelovige profeet. Anderen zullen er anders over denken. Maar God gebruikt enkel geweld om iets goeds te bereiken, om zijn heilsplan te realiseren en om zichzelf bekend te maken. Het geweld duidt ook op zijn almacht. Wij moeten weten dat God zo almachtig is dat Hij zijn heilsplan hoe dan ook tot het goede einde zal brengen.

God heeft zijn vijanden lief. Maar wie niet luistert, moet voelen. God gebruikt geweld om mensen te doden en laat hen zo voor een tijd verdwijnen van het wereldtoneel. Maar op de jongste dag zullen zij opstaan uit de dood. Met dit geweld van God heb ik geen moeite, want God beoogt met iedereen een goede relatie te krijgen. Als dat geen liefde is.

3. **We hebben moeite met het individueel verstaan van zonde.**

De benadering van verzoening door voldoening geeft het individu een centrale plek. Het gaat om individuele zonde, schuld en verantwoordelijkheid. Dat paste goed in de tijd van de reformatie en ook nog gedurende de moderniteit die daarop volgde. Het vrije, autonome individu stond centraal. In de postmoderne tijd wordt dit verstaan van het individu ontmanteld. Er is nog wel verantwoordelijkheid, maar tegelijkertijd groeit het besef dat we onder invloed staan van grotere krachten in deze wereld, die we niet kunnen ontlopen of weerstaan. Als iemand bijvoorbeeld verkeerd gedrag vertoont, zullen we misschien niet zijn of haar verantwoordelijkheid ontkennen, maar tegelijkertijd zijn we ons er van bewust dat deze persoon gevormd is door zijn of haar opvoeding. Deze persoon is beschadigd door de zonden van anderen. Wat is nu precies de verantwoordelijkheid van deze persoon en wat die van anderen? Het is een complexe vraag in onze westerse cultuur. De tendens is om onze eigen rol en verantwoordelijkheid te minimaliseren. Kijk maar eens naar de klimaatdiscussie. Vaak voelen we ons onmachtig en hopeloos, en vinden we het erg moeilijk om

¹²⁴ Openbaring 20:15; 21:27

¹²⁵ Openbaring 21:26

¹²⁶ Jona 4:2

onze eigen verantwoordelijkheid serieus te nemen omdat we ons een speelbal van grotere machten voelen.¹²⁷

Hoe zal God ons oordelen? Zijn wij inderdaad een speelbal van grotere machten? In hoeverre zijn we verantwoordelijk te stellen voor wat we doen? Als anderen ons ertoe aanzetten? Als anderen ons daarin zijn voorgegaan? Inderdaad, allemaal moeilijke vragen.

We geloven dat God rechtvaardig zal oordelen. Zal Hij al de hierboven genoemde aspecten mee laten wegen? Zal het daarbij minder gaan over onze individuele zonde, schuld en verantwoordelijkheid, maar meer over ons gedrag in de context van de tijd waarin wij leven?

In de Bijbel lezen we dat God de heiligen zal inschakelen bij het laatste oordeel. Al eerder heb ik dat aspect naar voren gebracht. Die heiligen weten alles af van de context waarin wij ons leven geleefd hebben. Zij garanderen een eerlijk oordeel.

Misschien is het wel zo, dat God juist die heiligen selecteert om ons te oordelen, die onze situatie uit eigen ervaring kennen. Bij God is dat geen probleem.

Bij ons overdenken van het laatste oordeel mogen al die aspecten erbij betrekken.

Het is inderdaad zo dat tijdens de reformatie en daarna grote nadruk is gelegd op de individuele zonde. Tegelijkertijd is er niet nagedacht over de inschakeling van de heiligen tijdens het laatste oordeel. Ik heb namelijk aan een gerenommeerd professor in de theologie gevraagd of hij een boek wist, waarin over dat aspect geschreven is. Hij kon geen boek noemen, en dat zegt wel wat.

Omdat ik geloof dat Gods oordeel voor iedereen goed uitpakt, zie ik niet tegen dat oordeel op. Het oordeel zal een leermoment zijn in de weg van vervolmaking. Al terugkijkend zullen we ontdekken was fout en goed is gegaan. Op basis daarvan zal ieder gestraft dan wel beloond worden. Wie onterecht te veel heeft geleden, zal dat ruimschoots gecompenseerd krijgen. Gods oordeel kent een eerlijke uitkomst.

4. We hebben moeite met een rationele benadering

Bij Anselmus begint de vroege scholastiek. De theologen probeerden dieper in het mysterie van de verzoening door te dringen dan in de eerste duizend jaar en ze probeerden de onderliggende logica bloot te leggen. In de tijd van de reformatie was de onderliggende logica van de uitwisseling van straf goed te begrijpen en die was overtuigend. Veel mensen hebben toen door de verkondiging van de rechtvaardiging van de goddeloze een grote bevrijding ervaren. Tot diep in de twintigste eeuw heeft dit krachtig doorgewerkt. Maar in onze postmoderne cultuur is de onderliggende logica niet aannemelijk meer. Ze is misschien wel verstandelijk te begrijpen, maar de onderliggende rationele logica van het strafrecht maakt haar minder geloofwaardig. De oosterse kerk heeft trouwens altijd al moeite gehad met de meer rationele benadering van het Westen. Onze postmoderne cultuur schuift nu ook weg van de fascinatie met

¹²⁷ Blz. 182-183

rationaliteit. In de moderniteit dachten we dat kennis en rationaliteit de oplossing zouden brengen voor onze problemen. Maar nu ontdekken we steeds meer dat we juist via kennis greep proberen te krijgen op de wereld en op andere mensen, en dat we hen daarmee onrecht aandoen. Rationaliteit wordt verdacht en juist mysterie krijgt weer meer ruimte, zeker ook als het gaat om God, de Eeuwige, de onkenbare en onnoembare.¹²⁸

In de reformatorische traditie is de bijbel in de handen van gewone mensen gelegd. De Bijbel is geschreven voor iedereen, voor gewone mensen en voor geleerden. De een haalt er zeker meer uit dan de ander, maar qua geloof en vertrouwen zijn beiden afhankelijk van de inwerking van de heilige Geest.

Het kan zijn dat bij doordenking van de Bijbel de geloofsproblemen toenemen. Maar om dan het mysterie meer ruimte te geven, dat lijkt mij geen goede oplossing. Want zoals Reinier Sonneveld eens schreef: God is de god van de logica.¹²⁹ God wil begrepen worden en Hij geeft ons aan elkaar om via het debat de Bijbel verder te ontsluiten.

Gert-Jan Roest probeert in zijn bijdrage de traditionele kijk op Verzoening door voldoening met Reiniers Sonnevelds verhaal uit het boek *Het vergeten Evangelie* dichter bij elkaar te brengen. Hij bespreekt onder het kopje **Op zoek naar de toren in het midden** de twee volgende karakteristieken:

1. De eerste karakteristiek is een grote nadruk op de incarnatie, op de menswording van Jezus Christus. De incarnatie zelf is verzoenend. Nu denken veel protestantse theologen dat de incarnatie het punt van conceptie was, maar in de oude kerk was er een veel breder verstaan van de incarnatie: het gaat om de conceptie, **geboorte en het leven van Jezus, uitmondend in de climax van kruisdood, opstanding en hemelvaart.** Deze incarnatie is het werkelijke mysterie dat het fundament is van het christelijk geloof. Hier wordt de levensverbinding tussen God en de wereld (ontologisch) hersteld, hier wordt God met de mensheid verzoend. Het is volbracht. Het is niet 'Je bent gered als je gelooft', maar 'God heeft de wereld en jou al gered, geloof het nou, want anders blijf je er innerlijk vervreemd van en blijf je erbuiten staan'. Of zoals Paulus het zegt: 'God heeft door Christus de wereld [al] met zich verzoend: hij heeft de wereld haar overtredingen niet aangerekend... [daarom] laat u met God verzoenen' (2 Kor. 5:19-20)

Thomas Torrance bekritiseert de westerse verzoeningstraditie, omdat de persoon en het werk van Jezus te veel uit elkaar worden gehaald. De westerse benadering van verzoening door voldoening is volgens hem veel te instrumenteel: Jezus' mensheid wordt een instrument om een probleem op te lossen... om genoegdoening te geven,

¹²⁸ Blz. 182-183

¹²⁹ Zie *De stilte van God* van Reinier Sonneveld, blz. 237: 'Deze wereld is van God en de logica ook. Maar ze wordt zo ingezet dat ze God kleineert, en dat is precies de bedoeling van het demonische'

of betaling te geven, of (zoals Abelardus) een voorbeeld van liefde te geven. Volgens Torrance is verzoening niet iets wat Jezus *voor* de mensheid doet, maar wat in Jezus' incarnatie plaatsvindt. Het goede nieuws vertellen is dan ook precies dat doen wat de canonieke Evangelieën doen: het vertellen van het verhaal van Jezus, **van conceptie tot hemelvaart.**

2. De tweede karakteristiek van deze benadering is dat er verschillende perspectieven zijn op het centrale mysterie van de incarnatie, met **als climax kruis en opstanding.** Vanuit één andere kant bekeken is het een overwinning op de kwade machten. Vanuit een andere kant bekeken is het een ontmaskering van schuld en een vergeving of rechtvaardiging. Vanuit een derde kant bekeken is het een offer vanuit God aan de mensheid, en vanuit de mensheid aan God.¹³⁰

In beide karakteristieken gaat het niet verder dan **de hemelvaart.** Net alsof Jezus na zijn terugkomst alles snel afhandelt, binnen een fractie van een seconde. Het lijkt er dan op dat bij Jezus' terugkomst alles al vastligt. Het laatste oordeel is eigenlijk een hamerstuk. Binnen een oogwenk zijn de schapen van de bokken gescheiden. De schapen ontvangen het eeuwige leven, de bokken daarentegen gaan naar de vuurpoel om eeuwig Gods toorn te ervaren.

Maar, Jezus heeft ons de Vader doen kennen. De Vader die zijn volk altijd maar weer een volgende kans gaf. Zal de Zoon dat bij zijn terugkomst niet doen? In dat geval zou de Zoon niet op de Vader lijken. Dat is ondenkbaar. God is onveranderlijk, dat geldt zowel de Vader als de Zoon. Zij beiden beogen het goede. Zij beiden willen alles laten meewerken ten goede. Zeker het laatste oordeel, als goede afsluiting van hun gezamenlijke heilsplan.

We weten dat Calvijn niet over Openbaring wenste te preken en te doseren. Hij gaf aan dat hij dat Bijbelboek niet begreep en daarom er niet uit kon preken. Die bescheidenheid van Calvijn waardeer ik. Desondanks heeft hij zich bij zijn uitverkiezingsleer minder bescheiden opgesteld. Want is deze uitverkiezingsleer wel goed te onderbouwen als je niet de hele Bijbel hebt begrepen, met name het boek Openbaring?

Ik denk dat de belangrijkste ideeën van Reiniers Sonneveld over *Christus victor* niet *vóór* Jezus' terugkomst maar met name daarna zullen worden verwerkelijkt. Jezus zal *pas allen en alles* onder zijn voeten leggen, nadat iedereen uit de dood is opgestaan. Dat geldt Kaïn en zijn hele nageslacht. Dat geldt voor allen die tijdens de zondvloed zijn omgekomen. Dat geldt evenzo voor de bewoners van Sodom en Gomorra.¹³¹

In de gereformeerde traditie wordt telkens een komend duizendjarig rijk weggeredeneerd. Dit, terwijl veel evangelischen eraan hechten. Maar ik hoop dat ik lezers kan verleiden om met mij in deze richting te denken.

¹³⁰ Blz. 186-187

¹³¹ Genesis 13:10

16. Naschrift

Reinier Sonneveld heeft Verzoening door voldoening zo ingekleurd dat het volgens hem on-Bijbels wordt. Ik geloof ook niet dat Jezus zichzelf offerde aan de Vader. Jezus offerde zich voor ons om aan ons de tekenen van brood en bloed te geven, als symbolen van de vernieuwing van het lichaam vóór en na de dood, en van de vernieuwing door de heilige Geest vóór en ná de dood. Jezus offerde zich op om alle mensen te vervolmaken, tijdens de huidige eeuw en in de komende eeuw. Zodra Hij alles en allen onder zijn voeten heeft gelegd, geeft Hij dat prachtige resultaat terug in de handen van zijn Vader.¹³² Op dat moment verzoent God de Vader zich met het prachtige resultaat, dat voldoet aan de plannen die Hij ooit had met zijn schepping.

Zo geïnterpreteerd staat voor mij het idee Verzoening door voldoening als een huis, als een bijbels gegeven.

Alverzoening

Ik kom uit bij de alverzoening. Liever noem ik het de **late-alverzoening**, omdat met de alverzoening heel veel ideeën worden geassocieerd die on-Bijbels zijn. Zoals het idee dat God zaken door de vingers gaat zien en niet rechtvaardig zal straffen. Zo creëren we zelf een beeld van God die niet recht doet aan de relevante bijbelse gegeven.

De **late-alverzoening** staat voor het idee dat tijdens het Messiaans Vrederijk het laatste oordeel zal worden voltrokken. Aan het begin van dat Messiaans Vrederijk is niemand volmaakt. Wel wonen de heiligen binnen de muren van het nieuwe Jeruzalem en de onheiligen er buiten. In die situatie van onvolmaaktheid kan er beloond en gestraft worden. Dat kan niet als alles volmaakt is, want iets kan niet volmakter worden dan volmaakt en ook niet minder volmaakt worden dan volmaakt. Dus het Messiaans Vrederijk biedt de ideale situatie om te belonen, te straffen en zo nodig te compenseren. Iedereen zal ervan kunnen leren. Aan het einde van dit leerproces zal iedereen volmaakt zijn en zich onderworpen hebben aan Jezus. Iedereen zal Hem eren als HEER.

Voor mij is de late-alverzoening een noodzakelijk uitkomst van het idee Verzoening door voldoening. Ik snap dan ook Reinier Sonneveld niet als hij aangeeft dat de alverzoening losstaat van Christus-victor benadering.¹³³

De late-alverzoening maakt het mogelijk om de uitverkiezing beter te kunnen plaatsen. Dan hoeven we het niet meer te hebben over de dubbele predestinatie, want iedereen wordt behouden. Voor de grondlegging van de wereld hoeft dan geen keus gemaakt te worden tussen hen die eeuwig zullen leven en hen die voor eeuwig gestraft zullen worden. De enkele predestinatie krijgt dan ook een andere duiding. God kiest mensen uit om hen in het kader van zijn heilsplan met speciale taken te belasten. God doet dit, om later iedereen te laten delen in dat heilsplan. De beloften aan Abraham, Isaac en Jacob ondersteunen dit idee.

¹³² 1 Korintiërs 15:22-28; Romeinen 5:18, 14:11; Efeziërs 1-8b-10; Kolossenzen 1:20

¹³³ Blz. 52

²⁵ U bent de erfgenamen van de profeten; met uw voorouders heeft God zijn verbond gesloten toen hij tegen Abraham zei: “In jouw nageslacht zullen alle volken op aarde gezegend worden.”¹³⁴

Terwijl God zijn heilsplan gedurende meerdere eeuwen uitrolt, onderwijst Hij ons. Zo leren we het goede van het kwade te onderscheiden, eerst door de wetgeving en later door de inwoning van de heilige Geest. Gedurende al die eeuwen rekruteert God mensen die in eerste instantie een bijzonder plaats zullen innemen in het koninkrijk dat Jezus bij zijn terugkomst zal stichten op de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Zo gezien is de uitverkiezing een middel, geen doel. God gebruikt de uitverkiezing als middel om zich via de zijnen te presenteren. Israël is het volk van God. Het kreeg een speciale missie. En God heeft via dat volk die missie doen slagen. Jezus is gekomen en heeft zijn taak als Lam Gods volbracht. Jezus komt terug en dan zal Hij als Leeuw van Juda zijn missie afronden en alles en allen onder zijn voeten brengen.

Dat laatste is Gods doel met de uitverkiezing. Op de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zullen de door God gerekruteerde heiligen er alles aan doen om de onheiligen, die zich ophouden buiten de poorten van het nieuwe Jeruzalem, Gods grote daden te laten zien. Zij zullen daarin Jezus navolgen. Aangevuurd door de heilige Geest en omringd door Gods heilige engelen, zullen zij zeker daarin slagen. Iedereen zal zich bekeren, iedereen zal in Jezus gaan geloven. Jezus, die zich dan voor de ongelovigen nog verborgen houdt achter de stadsmuren van het nieuwe Jeruzalem. Het blijft voor hen gelden: eerst geloven en dan zien. Want anders is geloof geen geloof meer.

Jezus heeft enkele keren benadrukt dat Hij kwam voor de zijnen:

²⁴Hij antwoordde: ‘Ik ben alleen gezonden naar de verloren schapen van het volk van Israël.’ ²⁵Maar zij kwam dichterbij, wierp zich voor hem neer en zei: ‘Heer, help mij!’ ²⁶Hij antwoordde: ‘Het is niet goed om de kinderen hun brood af te nemen en het aan de honden te voeren.’ ²⁷Ze zei: ‘Zeker, Heer, maar de honden eten toch de kruimels op die van de tafel van hun baas vallen.’ ²⁸Toen antwoordde Jezus haar: ‘U hebt een groot geloof! Wat u verlangt, zal ook gebeuren.’ En vanaf dat moment was haar dochter genezen.¹³⁵

²⁰ En als *de* Heer die tijd niet had verkort, zou geen enkel mens worden gered; maar omwille van *de* uitverkorenen, die hij tot de zijnen heeft gemaakt, heeft hij die tijd verkort.¹³⁶

²⁰Ik bid niet alleen voor hen, maar voor allen die door hun verkondiging in mij geloven. ²¹Laat hen allen één zijn, Vader. Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn, opdat de wereld gelooft dat u mij hebt gezonden. ²²Ik heb hen laten delen in de grootheid die u mij gegeven hebt, opdat zij één zijn zoals wij: ²³ik in hen en u in

¹³⁴ Handelingen 3:25

¹³⁵ Matteüs 15: 24-28

¹³⁶ Marcus 13:20

mij. Dan zullen zij volkomen één zijn en zal de wereld begrijpen dat u mij hebt gezonden, en dat u hen liefhad zoals u mij liefhad.¹³⁷

In deze drie verzen zien we dat er een opschaling plaatsvindt. In eerste instantie is Jezus gezonden naar de verloren schapen van Israël. In Marcus 13:20 lezen we iets over de eindtijd. Er zal dan een grote verdrukking komen. God zal vanwege de uitverkorenen die grote verdrukking verkorten. In Johannes 17:20-23 bidt Jezus vragenderwijs tot Zijn Vader. Jezus bidt niet alleen voor de uitverkorenen van dat moment, maar ook voor allen die door hen gaan geloven. Ten tweede bidt Jezus voor een volmaakte eenheid tussen de gelovigen. Die bede zal zeker verhoord worden. Ik plaats die verhoring in de komende eeuw, want dan zal de wereld gaan begrijpen dat Jezus door de Vader gezonden is. Jesaja duidde dit al aan.

7. Op deze berg vernietigt hij het waas dat alle volken het zicht beneemt, de sluier waarmee alle volken omhuld zijn. 8. Voor altijd doet hij de dood teniet. God, de HEER, wist de tranen van elk gezicht, de smaad van zijn volk neemt hij van de aarde weg – de HEER heeft gesproken.¹³⁸

Zo gezien vindt Gods uitverkiezing in fases plaats. Wie uitverkoren is, krijgt daarmee een grote verantwoordelijkheid. En vele eersten zullen de laatsten zijn en vele laatsten de eerste.¹³⁹ Tijdens het laatste oordeel zullen we zien, waarom God de één eerder dan de ander heeft uitverkoren. God heeft al zijn schepselen lief en Hij zal zijn heilsplan achteraf helemaal met ons delen. We zullen dan met nog meer inzicht inzien dat God rechtvaardig is.

Het *eerste* positieve punt bij de alverzoening is dat de leer over 'geen afval van heiligen' begrijpelijk wordt.¹⁴⁰ Wie zich nu verhard komt niet in de hemel, maar zal wél opstaan uit de dood. Daarna komt hij of zij in de vuurpoel, dat is de tweede dood. Maar omdat Jezus Christus ook de tweede dood heeft overwonnen, komt het uiteindelijk met iedereen goed. Er is geen afval van heiligen. Waaraan God is begonnen, dat maakt Hij ook af.

Het *tweede* positieve punt is dat niemand zich grote zorgen hoeft te maken over zijn geliefden die nog niet in Jezus geloven. Als een moslim tot geloof in Jezus Christus komt en zich zorgen maakt over zijn familie, over de levenden en over hen die al gestorven zijn, dan mag hij erop vertrouwen dat ook zij zullen opstaan uit de dood. Dat hij hen gaat ontmoeten en dat het ook met hen goed gaat komen.

Als een *negatief punt* voor de alverzoening wordt vaak aangegeven dat de noodzaak om nu te blijven geloven en je met kracht in te zetten om gelovig te leven en om dat geloof met anderen te delen, een stuk kleiner wordt. Want met iedereen komt toch alles goed. Waar maken we ons nog druk over?

Ten tijde van de Reformatie ging men vaak naar de kerk om de hel te ontlopen. Luther en Calvijn schatten in dat wel zo'n tachtig procent van de mensen naar de kerk ging uit vrees voor de hel. Dat is dan weer het andere uiterste, want God wil gediend worden uit liefde. Zowel te veel als te weinig druk kan de goede omgang met God belemmeren. Bij de late-

¹³⁷ Johannes 17:20-23

¹³⁸ Jesaja 25:7-8

¹³⁹ Matteüs 19:30

¹⁴⁰ Zie: <https://www.online-bijbel.nl/dordtseleerregels/hoofdstuk/5/>
<https://www.refoweb.nl/vragenrubriek/6230/afval-der-heiligen/>

alverzoening benadruk ik dat God niet zomaar alles door de vingers gaat zien. Er zal een goede balans zijn tussen Gods rechtvaardigheid en zijn barmhartigheid. Als er gestraft wordt, dan met een proportionele straf, een eindige straf.

Is bij Voldoening door verzoening alles Gods werk?

De gangbare zienswijze is dat de rechtvaardigmaking en de heiligmaking helemaal in alles Gods werk is. William den Boer haalt in dat verband Tim Keller aan:

Elke taal benadrukt dingen over redding die in een andere taal veel minder duidelijk naar voren komen.(...) Maar het meest troostrijke en aansprekende thema in de Bijbel, het unieke en onveranderbare thema dat in elk van deze talen terug te vinden is, is het thema van de *plaatsvervanging*. Dr. Nicole schrijft dat de kern van verzoening, ongeacht de taal die gebruikt wordt, altijd Jezus is, die als onze plaatsvervanger optreedt. Jezus bestrijdt de machten, Jezus betaalt de prijs, Jezus verdraagt de ballingschap, Hij offert zichzelf op en draagt de straf voor ons, in onze plaats. Elke taal laat zien dat Jezus doet wat wij zelf niet kunnen. **Hij brengt verzoening tot stand; wij niets.** Daarom is het plaatsvervangend offer van Jezus het hart van alles.¹⁴¹

Jezus is onze plaatsvervanger, maar meer nog onze plaatshersteller. Hij gaat alles herstellen en op de nieuwe hemel en nieuwe aarde mogen wij door zijn toedoen onze plaats weer gaan innemen. De plaats die Adam verkwanselde en door Jezus hersteld gaat worden. Zodra Hij alles en allen onder zijn voeten heeft gebracht, zal het hele proces van verzoening zijn afgerond.

Komt dit proces zonder onze inbreng tot stand? Doen wij niets? Dragen wij in geen enkel opzicht mee aan onze verzoening?

Volgens de gangbare orthodoxe leer niet. Tim Keller verwoordt dat duidelijk. Dat is voor geen enkel misverstand vatbaar.

Maar toch, ik zet er een klein vraagteken bij. Want wij weten en dat belijden we ook, dat God niet uit verdienste maar uit genade goede werken beloont.¹⁴²

Ik denk dat God voor de honderd procent in alle randvoorwaarden voorziet om Hem volmaakt te leren liefhebben. Tijdens ons huidige leven lukt dat niet, omdat de duivel, de wereld en ons eigen vlees ons danig in de weg zitten. Die factoren gaat God allemaal opruimen. Er komt een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, de duivel wordt afgevoerd in de poel van vuur en zwavel en wij ontvangen een onvergankelijk lichaam. Onder die omstandigheden gaat het wél lukken om God volmaakt lief te hebben en Hem voor altijd te gehoorzamen.

God gaf aan Adam en Eva een vrije wil. Daarin verschilden zij van stokken en blokken. Zij konden kiezen en op die manier konden zij God liefhebben. Dat vermogen van de vrije wil gaat God herstellen. In een lang proces.

¹⁴¹ Blz. 143

¹⁴² Heidelbergse catechismus: Zondag 24

Na de zondeval verloor de mens zijn vrije wil, zo wordt gezegd. Ik denk dat dat grotendeels waar is, maar al direct na de moederbelofte is God aan de slag gegaan om de wil bij zijn uitverkorenen te herstellen. Henoeh wandelde met God. Henoeh koos daarvoor in reactie op Gods uitverkiezing. Liefde beantwoordt liefde. Bij Noach ging dat al evenzo. Tegelijkertijd lezen we dat in de tijd voor de zondvloed Noach de enige rechtvaardige was in Gods ogen. Daaruit blijkt wel dat de meeste mensen toen tegen Hem kozen. Konden zij niet anders? Was hun wil door de zondeval zo aangetast dat zij niet anders konden? Ik denk het. God laat zo zien waartoe de zondeval leidt.

God laat het regenen over goeden en slechten, over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.

⁴⁴En ik zeg jullie: heb je vijanden lief en bid voor wie jullie vervolgen, ⁴⁵alleen dan zijn jullie werkelijk kinderen van je Vader in de hemel. Hij laat zijn zoon immers opgaan over goede en slechte mensen en laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.¹⁴³

Na de zondeval regen de dagen zich aaneen, de zon kwam op en ging weer onder, en het bleef bij tijden regenen. Ik denk dat dit symbool kan staan voor Gods algemene genade. God liet de wereld vanaf de zondeval niet aan zichzelf over. Hij liet bij wijze van spreken de heilige Geest regenen. Henoeh en Noach hebben zich daardoor laten verkwikken. Velen deden er niets mee.

Ik denk dat we dat verschijnsel nog steeds kunnen waarnemen. Een regenbui van de heilige Geest kan een heel volk goed doen. De wereldgeschiedenis laat zien dat er altijd wel gewelddadige en minder gewelddadige volken zijn geweest.

De blijvende aanwezigheid van Gods algemene genade maakt dat niemand ontoerekeningsvatbaar is.

De vrije wil komt onder Gods uitverkorenen weer tot bloei. Maar het blijft gebrekkig en zeer afwisselend. Denk aan Saul en David, en aan Eli en Samuël. Deze uitverkorenen zijn voorafspiegelingen van Jezus. Bij Hem werkt zijn vrije wil optimaal. Hij gehoorzaamt God op elk moment en onder elke situatie.

Na de eerste Pinksterdag komt die Geest van Christus in de zijnen wonen. Via een lang proces maakt Hij woning in de zijnen. Het is God die het willen en het werken in ons werkt.¹⁴⁴ Ik denk dat we aan dat proces zelf een bijdrage moeten leveren, omdat aan het einde van dat proces God ons volmaakt wil hebben, zoals Adam en Eva eens waren. Tijdens dat proces van vallen en weer opstaan zal de vrije wil hersteld worden. Uiteindelijk zullen we zelf weer van harte Jezus als onze HEER gaan loven.

Soms denk ik dat geloofsgroei gelijk opgaat met een toename van de vrije wil. Ook ons geloof blijft tijdens de huidige eeuw gebrekkig en zal pas in de komende eeuw vervolmaakt worden.

Dit denken, dat tijdens de nieuwe schepping nog veel moet worden afgerond en hersteld, kom ik ook tegen bij Hans Burger en Tom Wright. Over vergeving schrijft Hans Burger:

¹⁴³ Matteüs 5:44-45

¹⁴⁴ Filippenzen 2:13 NBG-1951

Vergeven omvat dus het benoemen van kwaad, maar ook het wegdoen van schuld en het ongedaan maken ervan. Vergeven is ook puinruimen. Daarom kan ten diepste alleen God vergeven: herstellen wat kapotgegaan is, betekent genezen, en zelfs herscheppen. Ik ben ervan overtuigd dat werkelijke vergeving begrepen moet worden **vanuit de nieuwe schepping**.¹⁴⁵

Ik denk, als ik Hans Burger goed begrijp, dat vergeving in hoofdzaak zal plaatsvinden tijdens de komende eeuw, tijdens de nieuwe schepping. God zelf zal daarin een hoofdrol spelen, want wat wij een ander aandoen, doen we indirect ook Hem aan. Maar God wil niet alleen dat onze relatie met Hem hersteld worden, maar ook onze onderlinge relaties.¹⁴⁶ Dus we moeten ook elkaar vergeven. Aan het begin van de nieuwe schepping zullen we allereerst heel wat puin moeten ruimen.

Tom Wright schrijft dat het komende rijk van God in twee etappes komt.

Maar daar kunnen we het later nog weleens over hebben. Waar het ons nu om gaat is dat wanneer Paulus vanuit Korinte aan de gemeente in Tessalonica schrijft, hij zich er zeer van bewust is dat een van zijn belangrijkste taken is om de gemeente te leren dat het komende rijk van God **in twee etappes** komt. Het is dus belangrijk om te weten in welke tijd we leven. Hoewel de vraag naar de koninklijke verschijning van de Heer, *de parousia*, op het eerste gezicht los lijkt te staan van de vragen over seks en geld, horen ze toch alle drie bij elkaar. Wie al in de nieuwe wereld leeft, moet zich er ook naar gedragen.

De vraag naar de terugkomst van Jezus en hoe dat zal gaan staat centraal in de tweede brief aan de Tessalonicenzen, die Paulus waarschijnlijk niet lang na de eerste vanuit Korinte schreef. Omdat Paulus in die brief (Silvanus) en Timoteüs in feite als medeauteurs noemt, is het waarschijnlijk dat deze brief iets later tijdens zijn eerste bezoek aan Korinte is geschreven, mogelijk in het jaar 51. De brief gaat met name over lijden en oordeel: het huidige lijden van de kerk en **het komende oordeel waarin God eindelijk alles recht zal zetten**.¹⁴⁷

Vervolgens kom ik terug op de vrije wil. Tijdens de huidige eeuw begint het herstel. Na wedergeboorte en onder inwerking van de heilige Geest vindt er geloofsgroei plaats en ontstaat er meer ruimte rondom de vrije wil. Tijdens de komende eeuw zal de geloofsgroei toenemen en zullen we volmaakt worden. Tevens zal dan de vrije wil meer ruimte ontvangen, totdat de vrije wil zoveel ruimte krijgt als Adam en Eva eens hadden. Binnen de door God aangegeven grenzen hadden zij alle ruimte om God te dienen en te gehoorzamen.

In het begin van de geloofsgroei en de ontwikkeling van de vrije wil, doet God alles. Maar God begeleidt ons naar volwassenheid, zowel bij de geloofsgroei als bij de ontwikkeling van de vrije wil. God laat zijn invloed afnemen en geeft aan zijn kinderen meer verantwoordelijkheid.

¹⁴⁵ Blz. 173

¹⁴⁶ Zie hiervoor wat Tom Wright schrijft in *Paulus – Een biografie* over de gewenste verzoening tussen de weggelopen slaaf Onesimus en zijn eigenaar Filemon; blz. 290-294

¹⁴⁷ Zie: Tom Wright in *Paulus – Een biografie*, blz. 233

Een voorbeeld. Stel dat Gods invloed bij elke keuze 90% is, en dat na elke keuze blijkt dat God van die overige 10% toch nog 90% voor zijn rekening nam, dan is Gods invloed op elke keuze 99,9999999999 %. Stel verder dat na verloop van verdere doorgroei Gods invloed bij elke keuze 80% is, en dat na elke keuze blijkt dat God van die overige 20% toch nog 80% voor zijn rekening nam, dan is Gods invloed op elke keuze 88,8888888888 %.

Als deze voorstelling juist is, dan zullen we enkele teksten anders dan gebruikelijk moeten gaan interpreteren.

¹²Geliefde broeders en zusters, u bent altijd gehoorzaam geweest toen ik bij u was. Wees het des te meer nu ik niet bij u ben. **Blijf u inspannen voor uw redding,** en doe dat in diep ontzag voor God, ¹³want het is God die (in hoofdzaak) zowel het willen als het handelen bij u teweegbrengt, omdat het hem behaagt.¹⁴⁸

In deze tekst lezen we dat we ons moeten inspannen voor onze eigen redding, terwijl daarop volgt dat God zowel het willen als het handelen in ons teweegbrengt. Dat lijkt op het eerste oog tegenstrijdig. Als God voor de honderd procent het goede in ons werkt, dan zet dat de inspanning die we zelf moeten leveren onder druk. Vandaar dat ik als interpretatie tussenhaakjes 'in hoofdzaak' daaraan heb toegevoegd. Dat houdt ons dicht bij de grond, dat voorkomt hoogmoedig gedrag. Tegelijkertijd maakt het de oproep om ons in te spannen heel reëel.

God ziet ons als medewerkers. Hij stelt ons na onze bekering aan als profeten, priesters en koningen. Elk met zijn eigen verantwoordelijkheden. God werkt dat in hoofdzaak zelf bij ons uit, maar vraagt van ons een eigen inspanning. Na geloofsgroei geeft God ons steeds meer verantwoordelijkheden. Die geloofsgroei gaat door tot in de komende eeuw. Ook na de opstanding uit de dood zal Hij ons aanstellen als koningen en priesters.¹⁴⁹

Bij het herstel van de mens, van wedergeboren mens tot volmaakte mens, zie ik een opklimmende lijn. Weliswaar met vallen en opstaan, maar wel uitkomend bij een volmaakt herstel. Het herstel van de vrije wil volgt ook een dergelijke lijn. Tijdens de strijd met de remonstranten heerste er een zwart-wit beeld. De mens had niet of wel een vrije wil. Ik zie dat nu genuanceerder. Tijdens het proces van herstel geeft God ons telkens meer verantwoordelijkheid. Gaandeweg herstelt Hij bij ons de vrije wil, maar in hoofdzaak blijft Hij het willen en werken in ons teweegbrengen.

Beschikte de mens vóór zijn bekering over een 'gedeeltelijke' vrije wil? In het kader van Gods algemene genade valt daar wel iets over te zeggen. Maar aan wat ik daar al eerder over heb geschreven, kan ik eigenlijk niets meer toevoegen.

Verzoening door voldoening is het dragende idee achter Gods heilsplan. Dat heilsplan kent verschillende fasen en daarin is Jezus' kruisiging van beslissende betekenis. Jezus heeft toen al de dood overwonnen, maar zodra iedereen uit de dood zal opstaan wordt deze overwinning op grote schaal verzilverd. Na Jezus' terugkomst zal Hij als Overwinnaar rechtspreken. De winnaar krijgt alles. Daarom wordt satan al direct aan het begin van het

¹⁴⁸ Filippenzen 2:12

¹⁴⁹ Openbaring 5:10; 20:6 (NGB51)

Messiaans Vrederijk afgevoerd naar de poel van vuur en zwavel. Zo is Verzoening door voldoening goed te combineren met de Christus victor-benadering. Jezus krijgt alles.

William den Boer sluit de **'Appendix: Afscheid van verzoening door voldoening?'** af met een reeks vragen richting theologen.

Nu is het ook aan de theologen. Namelijk om te reageren op dit fascinerende, vaak mooie maar ook regelmatig tegenspraak oproepende boek van Reinier Sonneveld. Wordt daarin recht gedaan aan het model van 'verzoening door voldoening'? Was Anselmus inderdaad zo'n beetje de eerste die ermee kwam of heeft dit model wel oudkerkelijke wortels, zoals ook wordt verdedigd? Welke exegetische en Bijbels-theologische argumenten zijn er voor beide 'modellen' van verzoening aan te dragen en heeft Sonneveld gelijk dat het element van 'genoegdoening' niet Bijbels te funderen is? Hoe functioneerde het Christus victor-model in de context van de oude kerk?¹⁵⁰

Als niet-theoloog heb ik met interesse Reinier Sonnevelds boek *Het vergeten Evangelie* gelezen. Maar de gezamenlijke bundel *Hoe kan Jezus' kruisdood ons verlossen?* heb ik met nog meer genoegen bestudeerd. Ik hou namelijk van boeken met tegenspraak. Want dat daagt uit om te proberen tegenstellingen met elkaar te verzoenen. Ik denk dat ik in het bovenstaande een stap in die richting heb gezet, en ik hoop dat theologen dat verder willen doordenken.

Tijdens de Reformatie werd de Bijbel gelegd in de handen van geïnteresseerden, ook in de handen van hen die de grondtalen van de Bijbel niet kenden. De clerus had niet meer het alleenrecht tot het uitleggen van de Bijbel. De reformatoren spraken kerk breed met de mensen. Dat gaf aan de Reformatie extra schwung.

Ik begrijp dat er veel theologische kennis nodig is om met de gestelde vragen verder te komen. Alleen ik verbaas mij er wel wat over dat er zoveel terug gekeken wordt naar het verleden. Natuurlijk zijn er in het verleden veel schatten opgediept, maar het teveel focussen op het verleden werkt een kokervisie in de hand.

Als ik kijk naar de orthodoxe Joden, dan lijkt mij dat een spiegel voor ons. Die orthodoxe Joden kennen de Thora door en door en weten heel scherpzinnig de traditie in leven te houden. Maar desondanks hebben ze de sluier die voor hen over de Thora hangt, niet weten te verwijderen.¹⁵¹

De vier punten van weerstand, waarvoor Gert-Jan Roest onze aandacht vraagt, zijn voor mij eyeopeners. Die weerstanden tegen Verzoening door voldoening zijn opgekomen in een maatschappij die sterk vanuit het christelijk denken is beïnvloed. Ik denk dat wij daarmee aan de slag moeten. Ik hoop dat mijn bespreking van die vier punten daartoe kan bijdragen.

¹⁵⁰ Blz. 204

¹⁵¹ 2 Korintiërs 3:15-16

In de kerk worden vaak wekelijks de Tien Geboden gelezen en de geloofsbelijdenis gelezen dan wel gezongen. Herhaling doet beklijven en actualiseert telkens opnieuw.

Bij het 'Uw koninkrijk kome' heeft ieder zo zijn eigen invulling. Ik denk dat de door Reiner Sonneveld aangedragen teksten in noot 56 op blz. 52 veel meer onder de aandacht moeten worden gebracht. Bijvoorbeeld bij een avondmaalsviering, want dan kijk je terug en vooruit. De volgende teksten helpen je bij het vooruitkijken:

²¹Zoals de dood er is gekomen door een mens, zo is ook de opstanding uit de dood er gekomen door een mens. ²²Zoals wij door Adam allen sterven, zo zullen wij door Christus allen levend worden gemaakt. ²³Maar ieder op de voor hem bepaalde tijd: Christus als eerste en daarna, wanneer hij komt, zij die hem toebehoren. ²⁴En dan komt het einde en draagt hij het koningschap over aan God, de Vader, nadat hij alle heerschappij en elke macht en kracht vernietigd heeft. ²⁵Want hij moet koning zijn totdat 'God alle vijanden aan zijn voeten heeft gelegd'. ²⁶De laatste vijand die vernietigd wordt is de dood, ²⁷want er staat: 'Hij heeft alles aan zijn voeten gelegd.' Wanneer er 'alles' staat, is dat natuurlijk uitgezonderd degene die alles aan hem onderwerpt. ²⁸En op het moment dat alles aan hem onderworpen is, zal de Zoon zichzelf onderwerpen aan hem die alles aan hem onderworpen heeft, opdat God over alles en allen zal regeren. (1 Korintiërs 15:22-28)

¹¹want er staat geschreven: 'Zo waar ik leef – zegt de Heer –, voor mij zal elke knie zich buigen, en elke tong zal God loven.' (Romeinen 14:11)

¹⁰opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, ¹¹en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader. (Filippenzen 2:10v)

Hij heeft ons in al zijn wijsheid en inzicht ⁹⁻¹⁰dit mysterie onthuld: zijn voornemen om met Christus de voltooiing van de tijd te verwezenlijken en zijn besluit om alles in de hemel en op aarde onder één hoofd bijeen te brengen, onder Christus. (Efeziërs 1:8b-10)

²⁰en door hem en voor hem alles met zich willen verzoenen,
alles op aarde en alles in de hemel,
door vrede te brengen met zijn bloed aan het kruis. (Kolossenzen 1:20)

¹⁸Kortom, zoals de overtreding van één enkel mens ertoe heeft geleid dat allen werden veroordeeld, zo zal de rechtvaardigheid van één enkel mens ertoe leiden dat allen worden vrijgesproken en daardoor zullen leven. (Romeinen 5:18)

³²Want God heeft ieder mens uitgeleverd aan de ongehoorzaamheid, opdat hij voor ieder mens barmhartig kan zijn. (Romeinen 11:32)

²¹Allereerst vraag ik dat er voor alle mensen gebeden wordt, dat er smeekbeden, voorbeden en dankgebeden voor hen worden uitgesproken. ²Bid voor alle koningen en gezagsdragers, opdat we rustig en ongestoord kunnen leven, in alle vroomheid en waardigheid. ³Dat is goed en welgevallig in de ogen van God, onze redder, ⁴die wil dat alle mensen worden gered en de waarheid leren kennen. (1 Tim. 2:1-4)

⁹De Heer is niet traag met het nakomen van zijn belofte, zoals sommigen menen; hij heeft alleen maar geduld met u, omdat hij wil dat iedereen tot inkeer komt en niemand verloren gaat. (2 Petrus 3:9)

Ik hoop dat deze teksten meer gaan leven.